

KESKUSTELU NATO-JÄSENYYDESTÄ 2000-LUVULLA

NATO-KESKUSTELUSSA ESIINTYVÄT ARGUMENTIT JA NIIDEN SUHDE TURVALLISUUS-
JA PUOLUSTUSPOLIITTISIIN SELONTEKOIHIN

Kandidaatintutkielma

Kadettikersantti

Heikki Hiltunen

Kadettikurssi 96

Panssariopintosuunta

Huhtikuu 2012

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Kadettikurssi 96	Linja Panssariopintosuunta
Tekijä Kadettikersantti Heikki Hiltunen	
Tutkielman nimi Keskustelu Nato-jäsenyydestä 2000-luvulla	
Oppiaine, johon työ liittyy Strategia	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kurssikirjasto
Aika Huhtikuu 2012	Tekstisivuja 43
TIIVISTELMÄ <p>Tässä tutkimuksessa tutkitaan suomalaisen Nato-keskustelun sisältämiä argumentteja ja niiden suhdetta vuosina 2001, 2004 ja 2009 laadittuihin turvallisuus- ja puolustuspoliittisiin selontekoihin. Tutkimuksen tavoite on selvittää, millaisilla argumenteilla suomalaisessa Nato-keskustelussa on perusteltu jäsenyyden tarvetta ja tarpeettomuutta. Toinen tavoite on selvittää, miten turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selonteiden kannat jäsenyydestä eroavat kansallisesta Nato-keskustelusta ja keskustelun osapuolten mielipiteistä. Lisäksi tutkimuksessa analysoidaan Nato-keskustelun laatua ja luonnetta.</p> <p>Keskustelun osapuolten jaottelu on kaksijakoinen. Ensimmäinen jaottelu muodostuu jäsenyyttä kannattavista ja vastustavista argumenteista. Lisäksi keskustelevat osapuolet jaetaan kansalaisiin, asiantuntijoihin ja päättäjiin. Keskustelua ja sen sisältämiä argumentteja tutkitaan sisällöllisen analysoinnin ja typologisoinnin keinoin.</p> <p>Tutkimuksen ensisijaiset lähteet ovat 2000-luvun aikana laaditut turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot, Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan vuosittain teettämät mielipidetutkimukset, Ulkopoliitiikan instituutin ja ulkoministeriön Nato-jäsenyyttä käsittelevät raportit sekä vuonna 2006 ilmestynyt Juho Rahkosen väitöskirja.</p> <p>Tutkimuksessa ilmenee, että jäsenyydestä käytävä keskustelu on muuttunut viime vuosikymmenen aikana vähän. Pääosa argumenteista, joilla perusteltiin näkemyksiä jäsenyydestä kymmenen vuotta sitten, esiintyy keskustelussa myös tällä hetkellä. Keskustelun osapuolet perustelevat jäsenyyden tarvetta ja tarpeettomuutta pääasiassa samoilla aihealueilla. Argumenttien eroavaisuudet johtuvat erilaisista näkökulmista. Turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot ovat muuttuneet 2000-luvun aikana Nato-jäsenyyttä kannattavampaan suuntaan, kun taas kansalaisten keskuudessa jäsenyyden vastustus on säilynyt koko ajan samana. Vuoden 2001 selonteko painottaa Suomen sotilaallisen liittoutumattomuuden jatkamista ja sopii siten hyvin yhteen kansalaismielipiteeseen, joka on selkeästi jäsenyyttä vastustava. Vuoden 2004 selonteossa Naton rooli koetaan tärkeänä läntisen identiteetin vahvistajana ja tehokkaana vaikutuskanavana. Vuoden 2009 selonteko on tutkimuksen selonteista lähimpänä päättäjien ja asiantuntijoiden argumentteja Nato-jäsenyydestä, mutta se ei täsmää suomalaisen enemmistön jäsenyyttä vastustaviin näkemyksiin.</p>	
AVAINSANAT Nato, keskustelu, jäsenyys, turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, argumentti	

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen taustaa.....	1
1.2 Tutkimuksen tavoite ja aihealueen rajausta	1
1.3 Aikaisemmat tutkimukset ja lähdeaineiston arviointi	2
1.4 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset.....	3
1.5 Tutkimusmenetelmä ja keskeisimmät käsitteet.....	4
2 NATO-KESKUSTELU SUOMESSA 2000-LUVULLA	4
2.1 Keskustelun osapuolten luokittelu ja analysointi	7
2.1.1 Jäsenyyden vastustajat ja kannattajat	7
2.1.2 Kansalaiset, asiantuntijat ja päättäjät	11
2.2 Keskustelun luonne ja laatu	12
3 KESKUSTELUN TYPOLOGISOINTI: ARGUMENTIT LIITTYMISEN PUOLESTA....	14
3.1 Jäsenyys Natossa antaisi sotilaallista turvaa Venäjää vastaan	14
3.2 Nato-jäsenyys lisäisi Suomen kansainvälisiä vaikutusmahdollisuuksia.....	18
4 KESKUSTELUN TYPOLOGISOINTI: ARGUMENTIT LIITTYMISTÄ VASTAAN.....	20
4.1 Venäjän uhka kasvaisi, jos Suomi liittyisi Natoon	21
4.2 Sotilaallinen liittoutumattomuus ja itsenäinen päätösvalta tulisi säilyttää.....	25
4.3 Puolustusbudjetin kasvu.....	28
5 TURVALLISUUS- JA PUOLUSTUSPOLIITTISET SELONTEOT	31
5.1 Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko vuodelta 2001.....	32
5.2 Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko vuodelta 2004.....	33
5.3 Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko vuodelta 2009.....	35
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	36
6.1 Nato-keskustelun rakenne ja keskustelussa esiintyvien argumenttien yleisyys.....	36
6.2 Nato-keskustelun osapuolet	37
6.3 Turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen kannanotot Nato-jäsenyydestä.....	40
6.4 Lopuksi.....	43
LÄHTEET	44

KUVALUETTELO

Kuva 1. Suomen jäsenyys Natossa	6
Kuva 2. Keskustelun osapuolten luokittelu.....	7
Kuva 3. Suomen Nato-jäsenyyden kannattajien ja vastustajien argumentit	8
Kuva 4. Miksi Suomen ei tulisi pyrkiä Naton jäseneksi?	9
Kuva 5. Miksi Suomen tulisi pyrkiä Naton jäseneksi?	9
Kuva 6. Nato-keskustelun argumenttien typologisointi viiteen pääryhmään	10
Kuva 7. Argumentit liittymisen puolesta pää- ja alaryhmittäin	14
Kuva 8. Kansalaisten suhtautuminen Nato-yhteistyön muotoihin.....	19
Kuva 9. Suomen sitoutuminen Natoon	20
Kuva 10. Argumentit liittymistä vastaan pää- ja alaryhmittäin	21
Kuva 11. Puolustusbudjetin osuus bruttokansantuotteesta	28
Kuva 12. Nato-keskustelun rakenne	37
Kuva 13. Arvio kansalaisten, asiantuntijoiden ja päättäjien suhtautumisesta Suomen Nato-jäsenyyteen.....	39
Kuva 14. Arvio Nato-keskustelussa esiintyvien argumenttien yleisyyksistä	40
Kuva 15. Arvio turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen suhtautumisesta Suomen Nato-jäsenyyteen.....	42

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen taustaa

Suomen Nato-jäsenyys on ollut pitkään kansallisen keskustelun aihe. Keskustelu käynnistyi Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen, ja kiinnostus aihetta kohtaan kasvaa sitä mukaa, kun yhä useammat EU-maat liittyvät Naton jäseniksi.¹ Viime vuosina suomalaiset ovat mielipidetutkimusten mukaan suhtautuneet aikaisempaa hyväksyvämmiin jäsenyyteen. Jäsenyydestä käytyä julkista keskustelua on pidetty tunnepohjaisena ja kylmän sodan aikaisiin uhkakuviiin juuttuneena. Natoon liittymisen puolesta ja liittymistä vastaan esitetään monenlaisia argumentteja. Mielipiteiden ja näkemysten taustalla vaikuttavat asenteet ja ennakkokäsitykset, jotka luovat keskusteluun mielenkiintoisia piirteitä. Suomen perustuslain mukaan valta Suomessa kuuluu kansalle. Tämä pätee myös ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.² Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko edustaa valtion virallista näkemystä turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa kysymyksissä, mutta se ei välttämättä täsmää kansalaisten mielipiteisiin. Mielenkiintoista on, millä tavoin selonteiden ja julkisen keskustelun argumentit Nato-jäsenyydestä eroavat toisistaan.

1.2 Tutkimuksen tavoite ja aihealueen raja

Tutkimuksen tavoite on selvittää, millaisilla argumenteilla suomalaisessa Nato-keskustelussa on perusteltu jäsenyyden tarvetta ja tarpeettomuutta. Toinen tavoite on selvittää, miten 2000-luvun turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selonteiden kannat Nato-jäsenyydestä eroavat kansalaisten mielipiteistä ja kansallisesta keskustelusta. Tutkimuksessa ei ole keskeistä tarkastella Nato-keskustelun historiallista kehityskulkua, vaan pohtia 2000-luvulla esitettyjen kannanottojen ja lausuntojen suhdetta valtion viralliseen kantaan sekä verrata niissä esiintyviä argumentteja toisiinsa. Nato-keskustelun argumentteja tutkimalla voidaan arvioida, ovatko keskustelun laatu ja suunta muuttuneet.

Tutkimus on rajattu koskemaan 2000-luvun Suomea. Keskustelevat osapuolet ovat kansalliset asiantuntijat ja päättäjät. Keskustelevien osapuolien kolmijako saattaa vaikuttaa väljältä, mutta jaottelun avulla esitettyjen kannanottojen typologisointi on loogista. Luokittelen keskustelun argumentit jäsenyyttä kannattaviin ja vastustaviin kannanottoihin. Edellä

¹ <http://formin.finland.fi/Public/Print.aspx?contentid=61302&nodeid=15554&culture=fi-FI&contentlan=1>.

² Kivinen (2007) s.9.

mainittujen rajausten lisäksi tutkimusta rajataan myös lähteillä. Muodostan arvion kansalaisten mielipiteistä pääasiassa Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan teettämien mielipidetutkimusten ja sosiaalisen median sisältämien kansalaiskannanottojen perusteella. Asiantuntijoiden lausuntoja Nato-jäsenyydestä ja -keskustelusta esiintyy mediassa tasaisin väliajoin. Rajaan asiantuntijoiden näkemysten hyödyntämisen tarkastelemalla erityisesti muutamia 2000-luvun aikana julkaistuja tutkimuksia ja raportteja. Poliittiset päättäjät ovat pääasiassa sellaisessa kansallisessa asemassa olevia henkilöitä, jotka voivat yksilöinä aktiivisesti vaikuttaa Suomen valtiollisiin päätöksiin. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan tarkastella eri puolueiden näkemyksiä Nato-jäsenyydestä. Valtion virallista kantaa edustavat vuosina 2001, 2004 ja 2009 julkaistut turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot.

1.3 Aikaisemmat tutkimukset ja lähdeaineiston arviointi

Nato-keskustelusta on kirjoitettu Ulkopoliitiikan instituutin Ulkopoliitiikka-lehdessä, Suomen Sadankomitealiiton Ydin-lehdessä sekä muutamissa aikakausjulkaisuissa. Nato-keskustelu on aktiivista eri keskustelufoorumeilla ja sanomalehdissä. Helsingin Sanomissa on viime vuosina julkaistu useita artikkeleita Suomen ja Naton suhteista. Mediassa esiintyvät kannanotot ovat kuitenkin valitettavan usein vahvoilla mielipiteillä, poliittisilla tavoitteilla ja kapeakatseisuudella värittyneitä.

Suomalaista Nato-keskustelua on tutkittu enimmäkseen ulkopoliitiikan ja maanpuolustuksen piirissä. Keskeisimpiä teoksia ovat Tomas Riesin ”Finland and Nato”, Tuomas Forsbergin ”Nato-kirja”, Pekka Visurin toimittama ”Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjaukset” ja Juho Rahkosen väitöskirja ”Journalismin taistelukenttä: Suomen Nato-jäsenyydestä käyty julkinen keskustelu 2003–2004”. Christer Pursiainen ja Sinikukka Saari käsittelevät raportissaan ”Et tu Brute! Suomen Nato-optio ja Venäjä” Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutuksia Suomen ja Venäjän välisiin suhteisiin. Suomen Nato-keskustelusta ovat kirjoittaneet myös ulkomaalaiset tutkijat. Venäläinen Nadezhda Sorokina analysoi väitöskirjassaan ”Suomen politiikka turvallisuus- ja puolustusallalla” suomalaista Nato-keskustelua ja mahdollista jäsenyyttä. Myös Yhdysvaltalainen Andrew Michta tarkastelee julkaisuissaan suomalaista Nato-keskustelua.³

Ulkopoliitiikan instituutin raporteista tutkimuksen kannalta merkittävin on vuonna 2007 julkaistu selvitys ”Joidenkin puolustamisesta monen turvaamiseen”, jossa arvioidaan Natoa ja sen merkitystä Suomelle. Toinen tärkeä lähde on vuoden 2007 lopussa julkaistu Nato-selvitys,

³ Rahkonen (2006) s.21.

jossa arvioidaan mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutuksia. Selvityksen on tehnyt suurlähettiläs Antti Sierla silloisen ulkoministeri Ilkka Kanervan tilaamana. Sierlan laatima selvitys on Nato-keskustelun kannalta merkittävä, koska se vastaa yleisimpiin kansalaisten esittämiin jäsenyyttä koskeviin kysymyksiin.⁴

Turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot muodostavat keskeisen osan tutkimuksen lähdekokonaisuudesta. Selonteot ovat Suomen puolustusministeriön laatimia selvityksiä, joissa arvioidaan Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa kokonaisvaltaisesti ja esitetään valtioneuvoston lähivuosiksi ulottuvat linjaukset.⁵

Maanpuolustuskorkeakoulussa tehdyistä tutkielmista tutkimukseni kannalta keskeisin on kadetti Jukka Kiurun tutkielma: ”Puolesta ja vastaan - Suomen Nato-keskustelun argumentit vuosien 1996–1999”. Kadetti Kiurun tutkielma on tarpeellinen, koska sen avulla kykenen hahmottamaan millaista Nato-keskustelu on ollut ennen 2000-lukua. Kiuru keskittyy analysoimaan Nato-keskustelufoorumia, keskustelun laatua ja luonnetta. Kiurun tutkimuksen painopiste on keskustelun sisällön ja argumenttien analysoinnissa. Hänen tutkimuksen johtopäätöksissä esiintyy muutamia samanlaisia huomioita, joita olen omassa tutkimustyössäni tehnyt. Kiurun työ keskittyy vuosien 1994–1996 väliselle ajalle, joten tutkimustulokset eivät ole välttämättä enää ajallisesti relevantteja.

1.4 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Nato-jäsenyyden merkitys on suomalaisille ja Suomen turvallisuudelle suuri, koska liittymisellä ja liittymättömyydellä olisi erilaisia, mutta molemmissa tapauksissa merkittäviä vaikutuksia Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan tulevaisuuteen. Perustelen tutkimuksen tekoa Nato-tietouden yhteiskunnallisella merkityksellä. Useamman suomalaisen tulisi tietää, mitä Nato sotilasliittona edustaa ja millainen rooli Suomella Naton jäsenenä olisi, koska paremmalla Nato-tietoudella keskustelu jäsenyydestä olisi tuloksellisempaa. Ulkopoliitiikan instituutin raportti jakaa näkemykseni: ”Keskustelua on käytävä, sillä Naton parempi ymmärtäminen on tärkeää, jotta organisaatio voitaisiin asemoida oikein Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen kenttään.”⁶ Myös Tuomas Forsberg toteaa: ”Nato-tuntemus ei ole tärkeätä vain suomalaisten omaa jäsenyyttä koskevan päätöksenteon näkökulmasta vaan se on edellytys myös sille, että Suomella on vaikutusvaltaa, kun Euroopan

⁴ Penttilä (2008) s.27.

⁵ <http://www.defmin.fi/index.phtml?s=180>.

⁶ Saloniemi-Pasternak (2007) s.69.

turvallisuutta koskevia päätöksiä tehdään.”⁷ Tutkimusongelma on: Miten 2000-luvun Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selonteiden kannat Nato-jäsenyydestä eroavat kansalaisten mielipiteistä ja kansallisesta keskustelusta? Jäsennän tutkimusongelmaa seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

Päätutkimuskysymys: Miten Suomessa 2000-luvulla Nato-keskustelussa liittymisen puolesta ja liittymistä vastaan esitetyt argumentit ovat määrittäneet?

Alatutkimuskysymykset:

1. Millaista Nato-keskustelu on ollut 2000-luvun Suomessa?
2. Miten Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selonteiden kannat Suomen Nato-jäsenyydestä ovat muuttuneet 2000-luvun aikana?

1.5 Tutkimusmenetelmä ja keskeisimmät käsitteet

Tutkimus ei noudata minkään tietyn koulukunnan oppia tai paradigmaa. Nato-jäsenyydestä käytyä keskustelua tutkitaan sisällöllisen analysoinnin ja luokittelun keinoin. Nato-keskustelua olisi mahdollista tutkia esimerkiksi realismin tai konstruktivismien oppien perusteella, mutta jäsenyydestä esitettyjen kannanottojen eriävistä näkökulmista johtuen koen keskustelun ja argumenttien sisällöllisen typologisoinnin sopivimmaksi tutkimusmenetelmäksi.

Tutkimuksen keskeisimmät käsitteet ovat julkinen keskustelu, Nato-keskustelu sekä keskustelevat osapuolet: kansalaiset, asiantuntijat ja päättäjät. Julkinen keskustelu voidaan luokitella olevan median ja journalismin keinoin välitetty kielellinen jatkumo. Julkisuus tarkoittaa sitä, että keskustelu on ainakin osittain avointa ja kaikkia sitä haluavia tavoitettavaa.⁸ Nato-keskustelu tarkoittaa Suomessa käytävää kansalaisten, asiantuntijoiden ja päättäjien välistä suullista ja kirjallista kommunikaatiota, jossa aiheesta esitetään mielipiteitä, perusteluja ja kysymyksiä. Erittelen keskustelun osapuolet seuraavassa luvussa.

2 NATO-KESKUSTELU SUOMESSA 2000-LUVULLA

Nato-keskustelu Suomessa voidaan luokitella alkaneeksi Neuvostoliiton romahdettua ja YYA-sopimuksen voimassaolon päättyttyä vuonna 1991. Keskustelun alkuhetkiltä asti Nato-

⁷ Forsberg (2002) s.16.

⁸ Rahkonen (2006) s.25.

kysymystä on varjostanut kuva tulevaisuudesta, jossa Suomi tulee ennemmin tai myöhemmin liittymään Natoon. Tämä mielikuva on joidenkin mielestä pääasiassa median ansiota. On otettava huomioon, että mediassa toimittajien keskinäisellä kilpailulla saattaa olla vaikutusta uutisen objektiivisuuteen. Päättäjien lausunnoista on yritetty löytää viitteitä, joiden mukaan Suomea ollaan viemässä Natoon ja siten on pyritty lisäämään uutisen merkitystä. Objektiivista totuutta Nato-keskustelun suunnasta, luonteesta ja laadusta on vaikea muodostaa. Tässä luvussa tarkastelen keskustelun osapuolia ja keskustelulle ominaisia piirteitä 2000-luvun Suomessa.

Keskustelu on lähestynyt Nato-jäsenyyden kannalta keskeisiä asioita hitaasti. Juho Rahkonen toteaa väitöskirjassaan, että keskustelu ei noudata mitään tiettyä suuntaa eikä kenelläkään ole mahdollisuutta ohjata sen kehittymistä.⁹ Suomalaisilla on todettu olevan käsitys, että Nato on Yhdysvaltain voimapolitiikan välikappale, jolla se ajaa vain omia etujaan. Ministeri Max Jacobson kyseenalaisti edellä mainitun väitteen Helsingin Sanomissa 14.3.2003: ”Onko olemassa valtioita, jotka eivät aja omia etujaan?”¹⁰ Myös presidentti Urho Kekkonen on todennut: ”Valtiolla ei ole omatuntoa, on vain oma etu.” Sekä Jacobsonin että Kekkosen näkemykset noudattavat realistista näkemystä kansainvälisestä politiikasta. Maailmankatsomuksesta riippumatta objektiivista vastausta tähän ongelmaan lienee mahdotonta muodostaa, mutta argumenttien perusteella voidaan todeta, että Nato-keskustelu sisältää ristiriitoja. Nato-jäsenyyden vastustajia syytetään juuttumisesta kylmän sodan aikaiseen ajatteluun, kun taas Nato-jäsenyyden puolestapuhujat leimataan sotahulluiksi, jotka haluavat päästä ”isojen poikien” seuraan.

Tutkimuksessa esiintyvät mielipidekyselyt ovat puolustusministeriössä hallinnollisesti toimivan Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan¹¹ tekemiä mielipidetutkimuksia. MTS selvittää vuosittain koko Suomen aikuisväestön kattavalla mielipidekyselyllä suomalaisten turvallisuuspoliittisia mielipiteitä ja asenteita sekä niihin vaikuttavia tekijöitä. MTS on selvittänyt kansalaisten suhtautumista Nato-jäsenyyteen vuodesta 2005 lähtien. Seuraavalla sivulla oleva kuva MTS:n teettämästä mielipidetutkimuksesta osoittaa, ettei Nato-jäsenyyden kannatuksessa tai vastustuksessa ole tapahtunut suuria muutoksia vuodesta 2005 vuoteen 2010. Jäsenyyden kannatus on vaihdellut 25–28 prosentin ja vastustus 60–69 prosentin välillä.¹² MTS:n mielipidetutkimukset eivät kuitenkaan kerro koko totuutta suomalaisten suhtautumisesta Natoon tai mielipiteiden vaikutuksesta Natosta käytävään keskusteluun.

⁹ Rahkonen (2006) s.271.

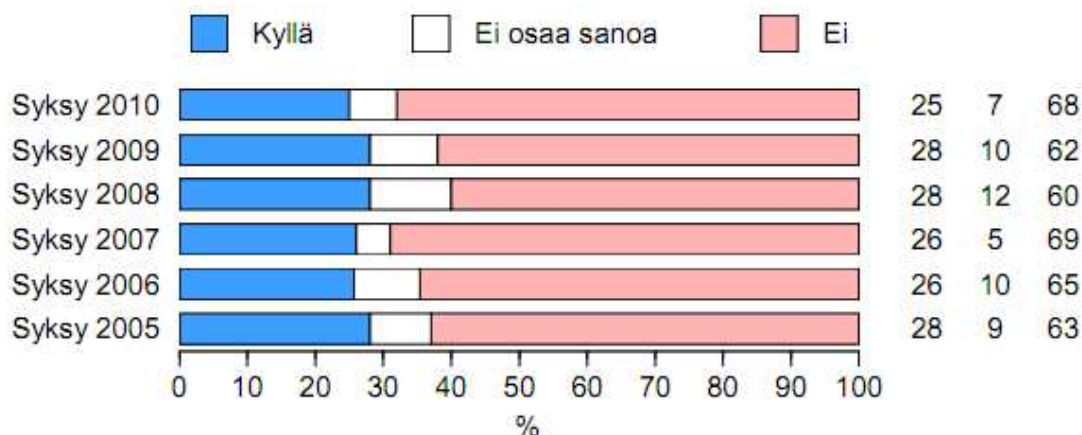
¹⁰ <http://www.lausti.com/articles/Nato/jakobson.html>.

¹¹ Jatkossa lyhennetty MTS.

¹² MTS: Tiedotteita ja katsauksia (1/2010) s.7.

Suomen jäsenyys Natossa

"Pitäisikö Suomen mielestänne pyrkiä Naton jäseneksi?"

Kuva 1. Suomen jäsenyys Natossa.¹³

Toinen tapa selvittää yleinen mielipide on kansanäänestys. Mahdollinen kansanäänestys on yksi Nato-kesustelun sivujuonteista. Niin Nato-jäsenyyden vastustajat kuin kannattajat lähestyvät Nato-kysymystä kahdesta eri suunnasta. Toisten mielestä kansanäänestys olisi tarpeellinen, koska kyseessä on koko kansaa koskeva suuri päätös. Tätä ajatusta vastustaa näkemys, jonka mukaan kansalla ei ole riittävästi tietoa eikä ymmärrystä Natosta, joten ratkaisu olisi syytä jättää kansanedustajien päätettäväksi.¹⁴ Esimerkiksi entinen puolustusministeri Jan-Erik Enestam kannattaa edustuksellista demokratiaa vuonna 2002 Sotilasaikakauslehdessä julkaistussa haastattelussa: ”Minä olen julkisuudessa rojhennut sanoa, ettei Nato ole sellainen järjestö, jonka jäsenyys aiheuttaisi Suomelle sellaisia esim. suvereniteettiin, päätöksentekoon omasta puolustuksesta tai osallistumisesta Nato-operaatioihin liittyviä seikkoja, joiden vuoksi kansanäänestys pitäisi järjestää.”¹⁵ Henkilöt, jotka perustelevat kansanäänestyksen tarpeettomuutta kansan tietämättömyydellä ovat usein Natoon liittymisen kannalla. Tämä ilmiö johtuu Juho Rahkosen mukaan siitä, että osa Nato-kannattajista haluaa kyseenalaistaa kansalaismielipiteen painoarvon päätöksenteossa.¹⁶

Pohdinta kansanäänestyksen tarpeellisuudesta osoittaa, että Nato-kesustelu sisältää ristiriitojen lisäksi monia ulottuvuuksia. Mahdollista jäsenyyttä ja sen vaikutuksia Suomen turvallisuuspolitiikkaan voidaan tarkastella eri toimijoiden ja yhteiskunnan tasojen näkökulmista. Keskeistä keskustelun tutkimisessa on ymmärtää lausuntojen asiayhteydet ja tavoitteet sekä keskustelevien osapuolien asema. On luonnollista, että päättäjien lausunnoilla

¹³ MTS: Tiedotteita ja katsauksia (1/2010) s.7.

¹⁴ Rahkonen (2006) s.142.

¹⁵ Sotilasaikakauslehti (10/2002) s. 11.

¹⁶ Rahkonen (2006) s.142.

on erilaisia tavoitteita kuin kansalaisilla. Nato-keskustelun rakenteen ymmärtämiseksi on tarpeellista tarkastella, miten keskustelun eri osapuolet perustelevat mielipiteitään jäsenyydestä.

2.1 Keskustelun osapuolten luokittelu ja analysointi

Luokittelen keskustelun osapuolet heidän argumenttiensa perusteella. Käytän kahdenlaista jaottelua. Jaan keskustelevat osapuolet Nato-jäsenyyden vastustajiin ja kannattajiin. Toisen tarkastelu-ulottuvuuden luo keskustelun osapuolten jako kansalaisiin, asiantuntijoihin ja päättäjiin. Alla oleva kuva havainnollistaa keskustelun osapuolten luokittelua.

Kansalaiset		
Asiantuntijat		
Päättäjät		
	Jäsenyyden vastustajat	Jäsenyyden kannattajat

Kuva 2. Keskustelun osapuolten luokittelu.

2.1.1 Jäsenyyden vastustajat ja kannattajat

Nato-keskustelussa esiintyvien kannanottojen luokittelu ja analysointi olisi vaikeaa ilman keskustelun osapuolten jakoa jäsenyyden vastustajiin ja kannattajiin. Osapuolten jako kahteen pääryhmään voi joidenkin mielestä olla liian yleistävä, mutta se sopii Nato-keskusteluun hyvin, koska pääosa kannanottajista tyytyy esittämään joko kannatuksensa tai vastustuksensa Suomen Nato-jäsenyydelle perustelematta mielipidettään.

Juho Rahkonen esittää näkemyksen, jonka mukaan Natoon liittymistä ja liittymättömyyttä perustellaan pääasiassa samoilla argumenteilla. Rahkosen mielestä Nato-keskustelun argumentit jakautuvat seitsemään perusryhmään. Seuraavalla sivulla oleva taulukko Rahkosen väitöskirjasta kuvaa Suomen Nato-jäsenyyden kannattajien ja vastustajien argumenttien jakautumista 448 kannanotossa, jotka ovat esiintyneet Helsingin Sanomissa, Ilta-Sanomissa, Aamulehdessä ja Iltalehdessä aikavälillä 1.1.2003–30.6.2004.¹⁷

¹⁷ Rahkonen (2006) s.183–185.

Asia, johon argumentissa vedotaan	Vastustajien argumentit	Kannattajien argumentit	Yhteensä	Yhteensä
	%	%	%	N
Identiteetti	24	27	26	117
Turvallisuus	7	31	22	98
Vaikutusvalta	1	24	15	69
Demokraattinen päätöksenteko	23	9	15	65
Strategiset näkökohdat	17	5	9	41
Puolustusmenot	15	3	7	33
Maailmanrauha ja yhteisvastuu	13	1	6	25
Yhteensä (%)	100	100	100	
Yhteensä (N)	174	274		448

Kuva 3. Suomen Nato-jäsenyyden kannattajien ja vastustajien argumentit.¹⁸

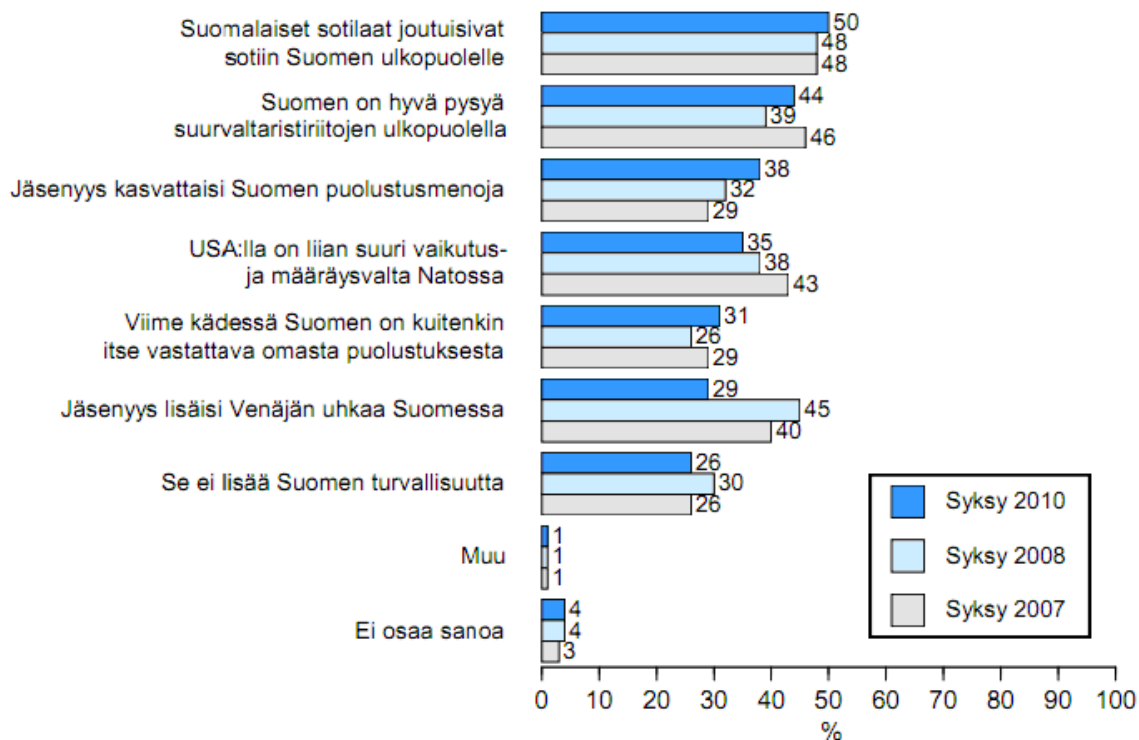
Taulukko osoittaa, että Nato-jäsenyyden kannattajat vetoavat argumentoinnissaan pääasiassa turvallisuuteen ja vaikutusvaltaan. Jäsenyyden vastustajien argumenteissa korostuvat muun muassa strategiset tekijät, puolustusmenojen kasvu sekä Suomen demokraattinen päätöksenteko. Mielenkiintoista on, että sekä jäsenyyden vastustajat että kannattajat vetoavat argumenteissaan usein identiteettiin. Jäsenyyden vastustajien mielestä sotilaallinen liittoutumattomuus on kiinteä osa Suomen identiteettiä. Toisaalta jäsenyyden kannattajat kokevat Suomen osaksi läntistä maailmaa. Rahkonen tutkimuksessa keskustelun osapuolet ovat kuitenkin samaa mieltä siitä, että jäsenyyden tarpeen määrittää pääasiassa Suomen identiteetti. Kuinka jäsenyyden puolesta ja vastaan esitetyt argumentit jakautuvat muissa tutkimuksissa?

MTS:n mielipidetutkimusten mukaan vuonna 2010 tärkein tekijä Suomen Nato-jäsenyyttä vastustettaessa oli se, että suomalaiset sotilaat joutuisivat sotiin Suomen ulkopuolelle. Seuraavaksi tärkeimmäksi tekijäksi nousi se, että Suomen on hyvä pysyä suurvaltaristiriitojen ulkopuolella. Toisaalta saman mielipidetutkimuksen mukaan kansalaiset kannattivat Suomen liittymistä Natoon, koska jäsenyys parantaisi Suomen puolustuskykyä ja lisäisi turvallisuutta. Kattavamman käsityksen saamiseksi on syytä tarkastella MTS:n julkaisemia taulukoita perusteluista, joita vuonna 2010 jäsenyyden puolesta ja vastaan on esitetty.

¹⁸ Rahkonen (2006) s.185.

Miksi Suomen ei tulisi pyrkiä Naton jäseneksi

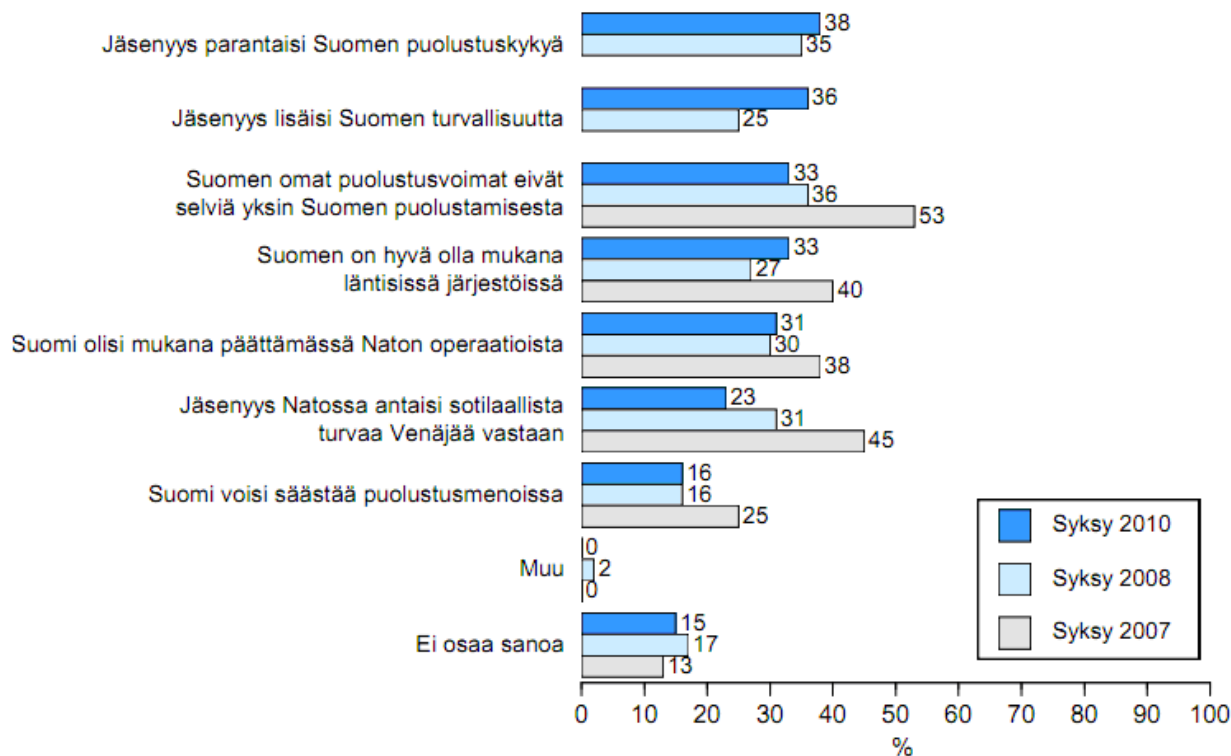
"Suomen ei tule pyrkiä Naton jäseneksi, koska..."

Kuva 4. Miksi Suomen ei tulisi pyrkiä Naton jäseneksi?¹⁹

Miksi Suomen tulisi pyrkiä Naton jäseneksi

"Suomen tulisi pyrkiä Naton jäseneksi, koska..."

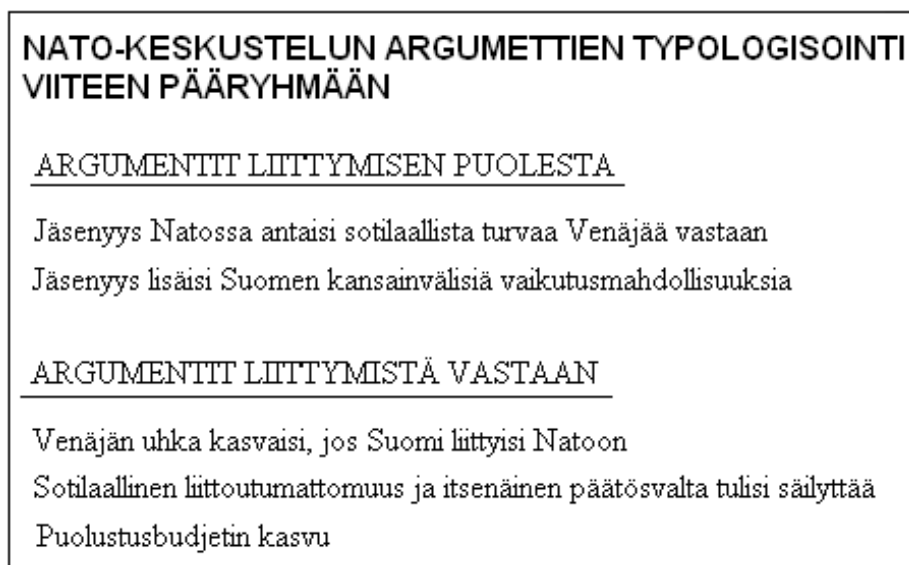

Kuva 5. Miksi Suomen tulisi pyrkiä Naton jäseneksi?²⁰

¹⁹ MTS: Tiedotteita ja katsauksia (1/2010) s.26.

²⁰ Sama.

Tarkasteltaessa MTS:n mielipidetutkimuksia ja Juho Rahkosen taulukkoa Nato-keskustelussa esiintyvistä argumenteista on helppo todeta, että liittymistä ja liittymättömyyttä perustellaan pääasiassa samoilla aiheilla, mutta perustelut muodostetaan eri näkökulmista. Suomen turvallisuuspoliittisen ympäristön muutos, Venäjän uhka ja Naton mahdollistama vaikutusvallan kasvu ovat aihealueita, joista pääosa argumenteista johdetaan. Lisäksi Natoon liittymistä vastustetaan usein perustelulla, jonka mukaan jäsenyys kasvattaisi Suomen puolustusbudjettia. Näiden huomioiden perusteella typologisoin tutkimuksessa Nato-keskustelun argumentit viiteen pääryhmään, joita havainnollistaa oheinen kuva. Pääryhmät ja niiden sisältämät alaryhmät ovat tarkastelun ja analysoinnin kohteena tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa.

Kuva 6. Nato-keskustelun argumenttien typologisointi viiteen pääryhmään.

Jäsenyyden kannattajien ja vastustajien lisäksi Nato-keskustelussa esiintyy ajoittain kannanottoja, joista on havaittavissa välinpitämättömyyttä ja vähättelyä Natoa kohtaan. Muun muassa valtiotieteen tohtori Pekka Visuri on sanonut: ”Ihan turha koko Natosta on edes puhua, koska se on jo passé ja se on kuihtuva organisaatio eikä ollenkaan merkittävä.”²¹ Vaikka Visurin kommentilla lienee ollut provokatiivinen ja uutta näkökulmaa herättävä tarkoitus, se muistuttaa terävästi, ettei Nato-keskustelua tulisi tulkita liian mustavalkoisesti. Tästä syystä jaottelen keskustelevat osapuolet jäsenyyden kannattajien ja vastustajien lisäksi kansalaisiin, asiantuntijoihin ja päättäjiin.

²¹ Rahkonen (2006) s.60.

2.1.2 Kansalaiset, asiantuntijat ja päättäjät

Nato-keskustelua käydään yhteiskunnan jokaisella tasolla, mutta terävimmät mielipiteet niin jäsenyyttä vastaan kuin sen puolesta ovat usein henkilöityneet muutamiiin asiantuntijoihin ja päättäjiin.²² Miten keskustelevat osapuolet eroavat toisistaan?

Kansalaisten keskuudessa keskustelu Nato-jäsenyydestä jää pääasiassa omien mielipiteiden esittämisen tasolle, koska jokaisella on yksilöllinen näkemys siitä, mikä Nato on. Monien kansalaisten käsitykset Natosta perustuvat eri operaatioihin, joita Nato on historiansa aikana suorittanut. Medialla on keskeinen vaikutus kansalaismielipiteen muodostumiseen. Lähes kaikki tieto on jossain määrin muokattua eikä tavallisen ihmisen ole helppoa saada objektiivista faktaa Naton suorittamista operaatioista. Mikäli haluaa ymmärtää kansalaismielipiteen muodostumisperiaatteita, on ensin hahmotettava, miten eri toimijoiden väliset suhteet vaikuttavat siihen, mitä tietoa on saatavilla ja kuka tietoa antaa. Eräs luotettava tietolähde on asiantuntijoiden tekemät tutkimukset. Millaista Nato-keskustelu ja -tutkimus on asiantuntijoiden piirissä?

Asiantuntijat seuraavat ja analysoivat Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen toimintaympäristön muutoksia ja niiden vaikutuksia Nato-jäsenyyden tarpeellisuuteen. Joidenkin asiantuntijoiden tutkimusten kohteena on ollut myös suomalaisten sitkeä jäsenyyden vastustus ja syyt ilmiön taustalla. Asiantuntijoiden laatimien selvitysten ja raporttien avulla kansalaisilla on mahdollisuus saada analysoitua tietoa Suomen mahdollisesta Nato-jäsenyydestä ja sen vaikutuksista. Näin ollen heidät voidaan luokitella linkiksi valtion ja kansalaisten välille. Asiantuntijoiden näkökulmasta yksi Nato-keskustelun ongelmista on median ja kansalaisten tapa kärjistää mielipiteitään. Muun muassa Tuomas Forsberg toteaa kirjassaan, että Natoa vähemmän tutkineet henkilöt sortuvat keskustelussa helposti esittämään ”kyllä” tai ”ei” mielipiteitä unohtaen väitteensä perustelun. Toisaalta Forsberg kritisoi myös tutkijoita, jotka osallistuvat Nato-keskusteluun ilman, että he olisivat tehneet aiheesta varsinaista tutkimusta.²³

Jarno Limnèll käsittelee väitöskirjassaan ”Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa” uhkakuvien määrittelyn sekä turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selonteiden poliittisia merkityksiä. Limnèll päätyy tutkimuksessaan tulokseen, että uhkakuvilla tehdään politiikkaa ja politiikalla uhkakuvia. Hallituksen turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen selontekoon

²² Kiuru (2000) s.41.

²³ Forsberg (2002) s.15–19.

listattuihin uhkakuihin yhdistyy hänen mielestään sisä- ja ulkopoliittisia tavoitteita.²⁴ Voidaanko olettaa, että vallanpitäjät pyrkivät esittämään Nato-jäsenyydestä sellaisia näkemyksiä, jotka edistävät heidän omia tavoitteitaan?²⁵

Pekka Ervasti ja Jaakko Laakso päätyvät kirjassaan ”Karhun naapurista Naton kainaloon” näkemykseen, joka vastaa esitettyyn kysymykseen. Ervasti ja Laakso esittävät väitteen, että poliitikot antavat arvoa mielipidetutkimuksille vain, jos kansa ilmaisee niissä päättäjien mielestä oikean mielipiteen.²⁶ Tohtori Jukka Tarkka on samaa mieltä. Hänen näkemyksensä mukaan päättäjät eivät halua ottaa huomioon kansalaisten väärää kantaa, etenkin ulko- ja turvallisuuspolitiikassa.²⁷ Edellä esitettyjen tutkimustulosten ja näkemysten perusteella on oletettavaa, että päättäjien ja poliitikkojen Nato-jäsenyydestä antamien lausuntojen tarkoitus on edistää heidän omia poliittisia tavoitteitaan. Tämän päätelmän huomioon ottaminen on tutkimuksessa tärkeää, jotta kykenee ymmärtämään päättäjien lausuntojen suhdetta muihin keskustelun osapuoliin.

2.2 Keskustelun luonne ja laatu

Suomalaisen Nato-keskustelun on kritisoitu perustuvan liian vähäiseen tietomäärään.²⁸ Niin jäsenyyden vastustajat kuin kannattajat provosoivat vuoroin toisiaan puheenvuoroilla, jotka sisältävät tunnelatauksia ja voimakkaita retorisia keinoja. Puheenvuoroissa mielenkiintoinen yksityiskohta on Natosta käytettävä ilmaus. Kannattajien mielestä Nato on kriisinhallintaa harjoittava turvallisuuspoliittinen ja laaja-alainen järjestö, jolla on merkittävä turvallisuutta edistävä vaikutus Itämeren alueella. Vastustajien mielipiteitä kuvaa ilmaus, jonka mukaan Nato on Yhdysvaltojen maailmanvalloitukseen perustettu järjestö, jonka turvatakuisiin ei missään tilanteessa tulisi luottaa. Edellä mainitut näkemykset ovat selkeästi toistensa vastakohtia, mutta näiden näkemyserojen perusteella joissakin puheenvuoroissa on esitetty ajatus, että kansalaisten Nato-vastaisuus on merkki tietämättömyydestä.

Tuomas Forsberg toteaa, että Nato-keskusteluun voi soveltaa teoriaa, jonka mukaan jotakin asiaa koskeva tieto ja myönteisyys sitä kohtaan kulkevat käsi kädessä. Vaikka enemmistö Suomen kansalaisista vastustaa Nato-jäsenyyttä, turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot

²⁴ Limnell (2009) s.396.

²⁵ Rahkonen (2006) s.17.

²⁶ Ervasti ja Laakso (2001) s.162.

²⁷ Sama.

²⁸ Forsberg (2002) s.14.

ovat muuttuneet Nato-myönteisemmiksi.²⁹ Nato-keskustelun laatua ei tulisi kuitenkaan perustella vain kansalaisten tietämättömyydellä. MTS:n tutkimuksista käy ilmi, että pelkästään koulutuksella ei voida selittää esiintyviä näkemyseroja. Vuonna 2002 noin 67 prosenttia korkeamman asteen koulutuksen saaneista ja 65 prosenttia alemman koulutustason omaavista vastusti Natoon liittymistä. Vuonna 2009 vastaavat arvot olivat 57 ja 63 prosenttia.³⁰ Mieliäpidetutkimusten perusteella voidaan todeta, että kansalaismielipide ei ole niin ailahtelevainen ja koulutustasosta riippuvainen kuin usein kuvitellaan.³¹ Mitkä muut tekijät vaikuttavat Nato-keskustelun laatuun ja luonteeseen?

Rahkosen mielestä keskustelijat ottavat harvoin kantaa aikaisemmin esitettyihin argumentteihin vaan esittävät omia mielipiteitään toistensa ohi. Argumenteilla ei ole keskustelussa keskeistä roolia.³² Entinen puolustusministeri Jan- Erik Enestam totesi 10.9.2002 haastattelussa: ”Akateemisella puolella on kiitettävän paljon analyyttistä keskustelua, mutta julkinen keskustelu yleensä ja myöskin poliitikkojen keskustelu sisältää hyvin paljon asenteellisuutta ja heijastumia kylmän sodan ajoilta.”³³ Jos Enestamin lausuntoa tarkastelee tutkimuksessa noudatettavan keskustelun osapuolten jaon mukaisesti, hänen mielestään asiantuntijat kykenevät muodostamaan laadukasta keskustelua, mutta kansalaiset ja päättäjät eivät kykene irtautumaan omista näkemyksistään ja perustelemaan mielipiteitään.

Nato-keskustelu ja siihen osallistuvien keskustelijoiden näkemykset ovat muuttuneet vähän 2000-luvun aikana. Jäsenyyden tarpeellisuutta ja tarpeettomuutta perusteltiin 2000-luvun aikana pääasiassa samoilla argumenteilla kuin reilu 10 vuotta aikaisemmin. Rahkonen toteaa: ”Koska Nato-kysymys mielletään keskeneräiseksi asiaksi, siitä käydään julkisuudessa jatkuvaa keskustelua, vaikka itse asiaan ei tulisikaan uusia argumentteja. Keskustelu pyörii suurimmaksi osaksi niin, että vanhoja argumentteja toistetaan yhä uudelleen.”³⁴

Muutamia muutoksia on kuitenkin tapahtunut. Kadetti Jukka Kiurun tutkielman perusteella ennen 2000-lukua Suomen Nato-jäsenyyden tarpeellisuutta tarkasteltiin pääasiassa kansallisesta näkökulmasta.³⁵ 2000-luvun alkupuolella Nato-keskustelu sai tutkijoiden piirissä kritiikkiä siitä, että jäsenyyden tarvetta on arvioitu liikaa Suomen sisäisten asioiden

²⁹ Forsberg (2002) s.17.

³⁰ MTS: Tiedotteita ja katsauksia (1/2002) kuva 1 ja (1/2009) s. 34.

³¹ Forsberg (2002) s.25.

³² Rahkonen (2006) s.17.

³³ Sotilasaikakauslehti (10/2002) s.10.

³⁴ Rahkonen (2006) s.247.

³⁵ Kiuru (2000) s.43.

perusteella eikä Suomen ja Naton suhdetta laajassa mittakaavassa ole otettu huomioon.³⁶ Jäsenyyden tarkastelu kansainvälisestä näkökulmasta on 2000-luvun aikana saanut lisää kannatusta etenkin asiantuntijoiden ja päättäjien keskuudessa. Kansainvälisten vaikutusmahdollisuuksien lisääminen jäsenyyden avulla on muodostunut keskeiseksi argumentiksi myös Nato-kannattajien keskuudessa. Mitä muita argumentteja Nato-keskustelussa jäsenyyden puolesta yleisesti esitetään?

3 KESKUSTELUN TYPOLOGISOINTI: ARGUMENTIT LIITTYMISEN PUOLESTA

Nato-jäsenyyden tarpeellisuutta on 2000-luvulla perusteltu muutamilla argumenteilla, jotka toistuvat keskustelussa muita argumentteja useammin. Nato-jäsenyyden puolesta esitettävät argumentit voidaan luokitella kahteen pääryhmään, jotka sisältävät alaryhmiä teemoittain. Alla oleva kuva havainnollistaa tätä jaottelua. Tässä luvussa tarkastelen argumentteja kuvan osoittaman typologisoinnin perusteella keskustelun eri osapuolien näkökulmista.

ARGUMENTIT LIITTYMISEN PUOLESTA
<u>Jäsenyys Natossa antaisi sotilaallista turvaa Venäjää vastaan</u>
<ul style="list-style-type: none"> - Turvatakuut - Suomen puolustuksen uskottavuuden kehittyminen - Avunannon vastaanottokyvyn kehittyminen - Venäjän sotilaallinen voima on lisääntynyt
<u>Jäsenyys lisäisi Suomen kansainvälisiä vaikutusmahdollisuuksia</u>
<ul style="list-style-type: none"> - Suomen tulisi olla mukana läntisissä järjestöissä - Yhteiset arvot Nato-maiden kanssa - EU:n riittämätön turvatakuu - Uusi vaikutuskanava - Suomi mukana päättämässä Naton operaatioista

Kuva 7. Argumentit liittymisen puolesta pää- ja alaryhmittäin.

3.1 Jäsenyys Natossa antaisi sotilaallista turvaa Venäjää vastaan

Nato perustettiin kylmän sodan aikaiseen maailmanpoliittiseen tilanteeseen vastaamaan Neuvostoliiton uhkaan. Sen tehtävä oli pitää ”Yhdysvallat Euroopassa, Neuvostoliitto ulkona ja Saksa polvillaan.”³⁷ Kylmän sodan päätyttyä Nato tehtävineen vaati uudelleentarkastelua.

³⁶ Rahkonen (2006) s.243.

³⁷ Forsberg (2002) s.58.

Uutta identiteettiä luonnehti osuvasti Venäjän silloinen ulkoministeri Andrei Kozyrev: ”Naton tehtävä on pitää demokraattiset arvot sisällä, ulkoiset uhat poissa ja aggressiivinen nationalismi alhaalla.”³⁸

Naton merkityksestä Suomelle voidaan olla montaa mieltä. Toisten mielestä Natolla on ollut tärkeä voimatasapainoa ylläpitävä vaikutus Itämeren alueella. Toisaalta on myös perusteltua väittää, että Naton vaikutuksesta Suomi on joutunut toimimaan ulkopoliittisesti ”kahden kiven välissä” kylmän sodan ajoista lähtien eikä siten Naton läsnäoloa Euroopassa voida pitää positiivisena kehityksenä. Selvää kuitenkin on, että Suomen pitkään harjoittama puolueettomuuspolitiikka on kireän ulkopoliittisen ilmaston tulosta. Nykyisin tästä ulkopoliittisesta linjasta käytetään termiä liittoutumattomuuspolitiikka.³⁹ Tulevaisuudessa saattaa tulla hetki, jolloin Suomi päättää hakea jäsenyyttä ja luopua liittoutumattomuuspolitiikan mahdollistamasta ”vapaamatkustamisesta”, kuten muutamat Nato-kannattajat asian ilmaisevat. Miten mahdollinen Venäjän luoma uhka vaikuttaa Nato-keskustelun argumentteihin?

Venäjän vaikutus Suomen turvallisuudelle on aihe, joka toistuu keskustelussa usein. Venäjän uhkalla perustellaan niin Natoon liittymistä kuin liittymättömyyttä. Pekka Martin kysyy kirjassaan: ”Kun Neuvostoliitto 50 vuoden aikana olisi halutessaan voinut nielaista Suomen, mutta ei sitä tehnyt, eikö siitä voi vetää johtopäätöksen, ettei Venäjälläkään ole tarvetta sellaista yrittää, jos se luottaa Suomeen.”⁴⁰ Martinin mielestä Suomen itsenäisyys ja Venäjän luoteisrajan turvallisuus eivät ole vastakkaisia intressejä, vaan tukevat toisiaan. Argumenttia tarkasteltaessa on otettava huomioon, että Martin edustaa Suomen Rauhanpuolustajia. Hänen näkemyksensä on suppea, koska hän ei ota huomioon kylmän sodan aikaisen kaksinaapaisen voimatasapainon luomaa jännitettä, jonka vuoksi yhden valtion ”nielaiseminen” ei olisi ollut yksinkertaista. On selvää, että resurssiensa puolesta Venäjä voi muodostaa Suomella sotilaallisen uhkan, mistä jäsenyyden vastustajat ja kannattajat ovat samaa mieltä. Eriäviä näkemyksiä keskusteluun tuottavat kysymykset Venäjän sotilaallisista intresseistä Suomea kohtaan ja Naton turvakuut.

Ulkoministeriön teettämässä Nato-selvityksessä vuodelta 2007 tarkastellaan Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutuksia Suomen ja Venäjän yhteistyösuhteisiin.⁴¹ Selvityksen mukaan Suomen ja Venäjän suhteet eivät kärsisi mahdollisen jäsenyyden

³⁸ Forsberg (2002) s.58.

³⁹ Rahkonen (2006) s.132–136.

⁴⁰ Martin (2004) s.61.

⁴¹ Sierla (2007) s.3.

seurauksena. Selvityksen suhtautuminen jäsenyyteen on myönteinen: ”Kaikilla Nato-mailla on Venäjän kanssa myös kahdenvälisiä suhteita ja yhteistyötä, joillakin enemmän kuin toisilla. Naton tuoreimpien laajentumisten yhteydessä on käynyt ilmi, ettei maan liittyminen Natoon ole estänyt hyvien suhteiden jatkumista ennallaan Nato-jäsenyyden jälkeenkin.”⁴² Myös Ulkopoliittikan instituutin raportti samalta vuodelta vakuuttaa, ettei suhde Venäjään heikentyisi jäsenyyden seurauksena: ”Seuraukset olisivat kuitenkin todennäköisesti suhteellisen lyhytaikaisia, eivätkä ne välttämättä muodostuisi kovinkaan tuntuviksi.”⁴³ Näiden tutkimusten perusteella voi todeta, että asiantuntijat kokevat jäsenyyden aiheuttamat turvallisuusympäristön muutokset merkityksettömämpinä kuin esimerkiksi kansalaiset.

Everstiluutnantti Rainer Peltoniemi osoittaa väitöskirjassaan ”Suomen puolustusjärjestelmän ydinosaamisalueet ja niiden muutoshaasteet mahdollisessa Nato-jäsenyydessä” haastatteluiden avulla, että suomalaiset Nato-asiantuntijat uskovat jäsenyyden vaikuttavan keskeisimmin Suomen kykyyn ottaa vastaan voimavaroja muilta mailta. Toisaalta samassa tutkimuksessa todetaan, että asiantuntijat eivät usko Suomen maahyökkäyksen torjuntakyvyn kasvavan jäsenyyden vaikutuksesta.⁴⁴ Asiantuntijoiden näkemysten perusteella voidaan olettaa, että jäsenyys vahvistaisi Suomen sotilaallista suorituskkyä, mutta se ei merkitsisi sitä, että Nato olisi vastuussa Suomen alueella tapahtuvista sotatoimista. Suomalaiset joutuisivat yhä puolustamaan maataan itse.⁴⁵

Päättäjien lausunnoille ja julkisille selvityksille on ominaista Suomeen kohdistuvien sotilaallisten uhkien tulkinnanvarainen analysointi, kun arvioinnin kohteena on Nato-jäsenyyden merkitys Suomen naapurisuhteille. Tämä menettelytapa on ymmärrettävä, kun ottaa huomioon millaisia seurauksia julkisesti esitetyillä Venäjän sotilaallista toimintaa koskevilla lausunnoilla voi olla. Toisaalta muutamat päättäjät ovat avoimesti sitä mieltä, että jäsenyys parantaisi Suomen turvallisuutta. Esimerkiksi Suomen entinen puolustusministeri Jyri Häkämies toteaa MTV3:n haastattelussa, että liittyminen Natoon olisi Suomen etu: ”Pitkällä aikajänteellä Nato-jäsenyys lisäisi Suomen turvallisuutta monin eri tavoin. Erilaiset yhteistyöratkaisut voivat ennaltaehkäisevällä tavalla lisätä turvallisuutta eli kuulutaan joukkoon, joka antaa varmuutta kriisin sattuessa.”⁴⁶ Päättäjien argumenteissa sotilaalliset ja

⁴² Sierla (2007) s.18.

⁴³ Saloniemi-Pasternak (2007) s.68.

⁴⁴ Peltoniemi (2007) s.171.

⁴⁵ Martin (2004) s.61.

⁴⁶ <http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/2007/04/522422/hakamies-nato-jasenyyssuomen-etu>.

strategiset tekijät tulevat harvoin suoraan ilmaistuna esille. He kokevat Suomen Nato-jäsenyyden pääasiassa poliittisena kysymyksenä.⁴⁷

MTS:n mielipidetutkimusten perusteella kansalaisten suhtautuminen Venäjän luomaan sotilaalliseen uhkaan on muuttunut. Vuonna 2007 45 prosenttia kyselyyn vastanneista koki Natoon liittymisen tarpeelliseksi, koska se antaisi sotilaallista turvaa Venäjää vastaan.⁴⁸ Vuonna 2010 vastaava luku oli enää 23 prosenttia.⁴⁹ Onko tämä muutos Venäjän positiivisen taloudellisen ja poliittisen kehityksen tuotosta? Kadetti Jukka Kiuru päätyy tutkimuksessaan johtopäätökseen, jonka mukaan Venäjän luoma sotilaallinen uhka Suomelle voidaan jakaa kahteen eri kehityskulkuun. Toisessa uhkan muodostaa rappeutunut ja sekasortoinen Venäjä ja toisessa uusi ja vahvistunut Venäjä.⁵⁰ Nato-jäsenyyden kannattajat käyttävät argumentteinaan molempia kehityssuuntia. Heidän mielestä Suomen harjoittamaan optio-politiikkaan ei voi luottaa. Toisin sanoen Nato-jäsenyyttä on turha hakea vasta, kun Venäjä osoittaa vihamielisyytensä Suomea kohtaan.

Vuonna 2007 kansalaisten keskuudessa Natoon liittymisen kannalta tärkeimmäksi syyksi koettiin se, että Suomen puolustusvoimat eivät selviä yksin.⁵¹ Syytä tarkasteltaessa voi kysyä, mikä Suomea uhkaa? Koetaanko uhkaksi edelleen Venäjä vai kenties kansainvälinen terrorismi? Osa jäsenyyden kannattajista on kuitenkin sitä mieltä, että sotilaallisen kriisin uhatessa Suomi on riippuvainen ulkoisesta avusta. Tämän takia kannattajat korostavat, että Suomen on kehitettävä kykyään ottaa vastaan Naton voimavaroja jo rauhan aikana ja siksi Natoon tulisi liittyä heti.

Nato-keskustelussa osapuolet, jotka perustelevat jäsenyyden tarpeellisuutta Venäjän sotilaallisella uhkalla, luottavat Naton kollektiiviseen turvallisuuteen ja turvatakuihin. Muutamissa perusteluissa esiintyy myös epäluottamusta Suomen omaan kykyyn puolustaa koskemattomuuttaan. Päättäjille on ominaista kiertää suorat lausunnot Venäjän sotilaallisesta uhkasta, kun taas kansalaisten Nato-keskustelun punainen lanka on usein Venäjän luoma uhka ja historian kokemukset. Asiantuntijat korostavat harvoin vain yhtä keskeistä syytä jäsenyyden tarpeellisuuteen. Asiantuntijoiden keskuudessa keskustelu painottuu valtioiden välisten yhteistyömahdollisuuksien ja kansainvälisten vaikutusmahdollisuuksien tarkasteluun. Näin ollen Naton antama turva Venäjää vastaan ei argumenttina ole erityisen yleinen

⁴⁷ Rahkonen (2006) s.33.

⁴⁸ MTS: Tiedotteita ja katsauksia (1/2007) s.17.

⁴⁹ MTS: Tiedotteita ja katsauksia (1/2010) s.25.

⁵⁰ Kiuru (2000) s.35.

⁵¹ MTS: Tiedotteita ja katsauksia (1/2007) s.17.

asiantuntijoiden keskuudessa. Seuraavassa luvussa tarkastelen argumenttia, jonka mukaan Natoon tulisi liittyä, jotta Suomen kansainväliset vaikutusmahdollisuudet lisääntyisivät.

3.2 Nato-jäsenyys lisäisi Suomen kansainvälisiä vaikutusmahdollisuuksia

Suomen ja Naton välinen yhteistyö on lisääntynyt huomattavasti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Suomi osallistuu Nato-johtoisin kriisinhallintaoperaatioihin ja ministeritapaamisiin sekä Suomen sotilaallista suorituskykyä kehitetään Naton standardien mukaisesti.⁵² Joidenkin asiantuntijoiden mukaan Suomi tekee Naton kanssa kiinteämpää yhteistyötä kuin muutama sen oma jäsenmaa. Muun muassa Olli Kivinen toteaa raportissaan, että osa Naton jäsenmaista on Suomea vaatimattomampia toimijoita Naton operaatioissa.⁵³ Keskeisin ero Naton jäsenmaihin on se, että päätöksiä tehdessään Nato ei ota huomioon Suomea eikä Suomi voi suoraan vaikuttaa Euroopan turvallisuutta koskeviin päätöksiin. Euroopan unioni on Suomelle tärkeä kansainvälinen vaikutuskanava, mutta sen riittävyys kansainväliseen sotilaspoliittiseen vaikuttamiseen jakaa mielipiteitä. Euroopan sotahistorian dosentti Markku Salomaa kirjoittaa Suomen Kuvalehdessä 17.3.2010, että Euroopan unioni ei pysty koskaan tekemään päätöksiä sodankäynnistä. Hänen mielestään Euroopan unionin sotilaalliseen suorituskykyyn ei voi luottaa, koska EU ei ole sotilasliitto ja sen 13 taisteluosastoa ja alle 20 000 sotilasta ovat vain kriisinhallinnan välineistöä.⁵⁴ Jäsenyyden kannattajat käyttävät harvoin perusteluna Euroopan unionin sotilaallista suorituskykyä tai -kyvyttömyyttä. He korostavat, että Naton jäsenenä Suomella olisi kyky vaikuttaa tehokkaammin Euroopan turvallisuutta koskeviin päätöksiin.

Rainer Peltoniemi toteaa väitöskirjassaan: ”Riippumatta siitä, liittyykö Suomi Natoon vai ei, perinteisten sotilaallisten tehtävien rinnalla puolustusvoimien toiminnassa tulevat entisestään korostumaan sekä kriisinhallintavalmiudet että kansainvälisyys- ja yhteistoimintavaatimukset.”⁵⁵ Asiantuntijat korostavat, että kansallisen puolustustehtävän ohella Suomen on parannettava kykyään osallistua sotilaallisesti vaativampiin kansainvälisiin kriisinhallinta- ja rauhanturvaamistehtäviin. Suomen Nato-jäsenyyttä kannattavat päättäjät esittävät saman argumentin eri muodossa. Heidän mielestä kriisinhallintatoiminta on nykypäivänä nähtävä keskeisenä puolustus- ja ulkopolitiikan välineenä, jonka merkitystä ja käytettävyyttä jäsenyys Natossa lisäisi huomattavasti.

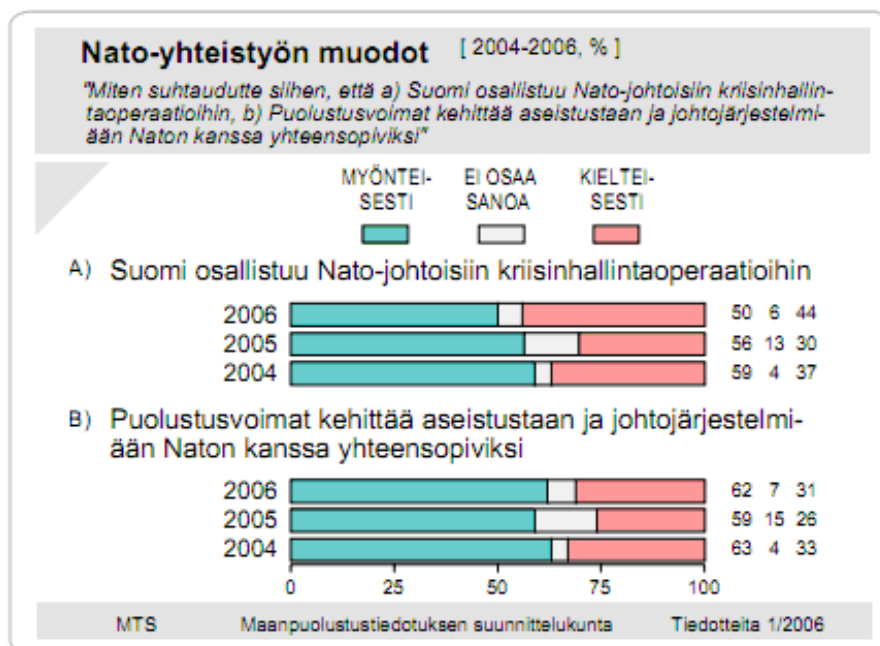
⁵² <http://formin.finland.fi/Public/Print.aspx?contentid=61302&nodeid=15554&culture=fiFI&contentlan=1>.

⁵³ Kivinen (2007) s.31.

⁵⁴ <http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/tutkijan-kova-vaite-suomen-armeija-on-heikompi-kuin-ennen-talvisotaa>.

⁵⁵ Peltoniemi (2007) s.220.

2000-luvun alussa keskustelussa esiintyi ajatus, jonka mukaan Suomen Nato-yhteistyö on edennyt niin pitkälle, että jäsenyys on vain ajan kysymys.⁵⁶ Silloinen puolustusministeri Jan-Erik Enestam kannatti avoimesti Suomen Nato-jäsenyyttä ja arvioi tilannetta STT:n uutisissa 22.9.2002: ”Logiikka sanoo, että me olemme menossa kohti jäsenyyttä ja että sen estämiseksi tarvitaan aktiivinen poliittinen päätös.”⁵⁷ MTS:n mielipidetutkimusten mukaan vuonna 2002 70 prosenttia Suomen väestöstä kannatti sotilaallista liittoutumattomuutta, mutta silti noin puolet väestöstä piti Natoa mieluisimpana liittoutumisvaihtoehtona.⁵⁸ Alla olevan MTS:n kuvan perusteella suomalaiset suhtautuvat Nato-yhteistyöhön myönteisemmin kuin varsinaiseen jäsenyyteen.⁵⁹ Olli Kivinen ihmettelee raportissaan Suomen roolia Naton rauhankumppanina. Kivinen toteaa, että Naton viidennen artiklan yhteisen puolustuksen tarjoama velvoite koskee vain jäseniä eikä kumppaneita. Hänen mielestään ”Suomi tekee kriisinhallintatyötä Naton operaatioissa ’ilmaiseksi’, saamatta samaa turvallisuuspalkkiota kuin mistä jäsenet nauttivat.”⁶⁰

Kuva 8. Kansalaisten suhtautuminen Nato-yhteistyön muotoihin.⁶¹

Mielipidetutkimusten perusteella on myös havaittavissa kansalaisten vähäinen luottamus omien näkemysten ja vaikutusmahdollisuuksien pysyvyyteen. Seuraava kuva osoittaa, että vuonna 2004 enemmistö kansalaisista, 64 prosenttia, oli sitä mieltä, että Suomi on Naton

⁵⁶ Rahkonen (2006) s.140.

⁵⁷ <http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/2002/09/131616/enestam-suomi-menossa-kohti-nato-jasenyytta>.

⁵⁸ MTS: Tiedotteita ja katsauksia (1/2002) kuvat 3 ja 4.

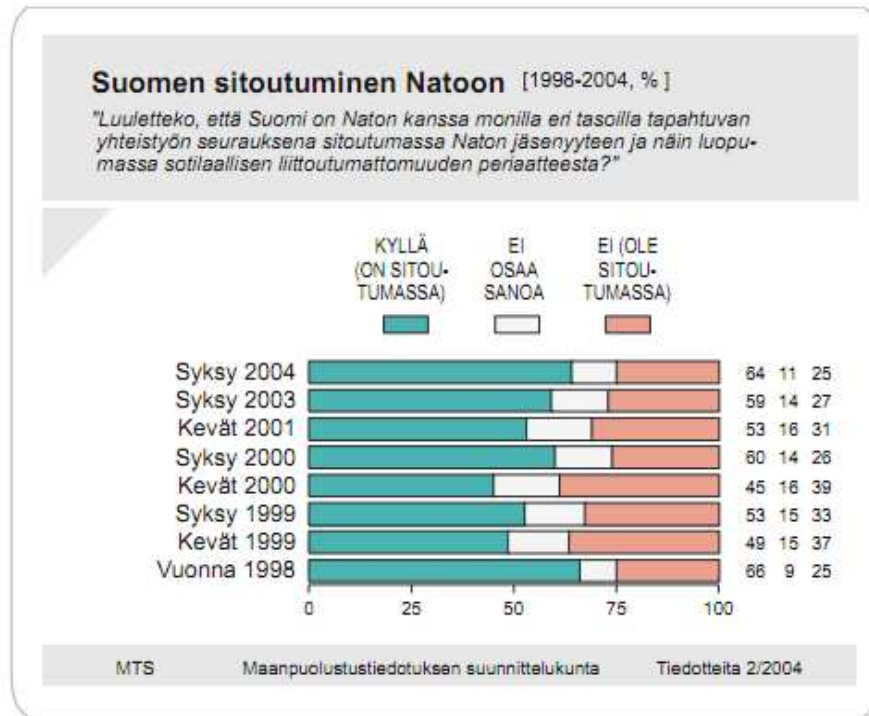
⁵⁹ MTS: Tiedotteita ja katsauksia (1/2006) s.26 kuva 7.

⁶⁰ Kivinen (2007) s.22.

⁶¹ MTS: Tiedotteita ja katsauksia (1/2006) s.26 kuva 7.

kanssa monilla eri tasoilla tapahtuvan yhteistyön seurauksena sitoutumassa jäsenyyteen.⁶²

Myös Forsbergin mukaan enemmistö Suomen kansalaisista on sitä mieltä, että Suomi tulee ennemmin tai myöhemmin liittymään Natoon.⁶³ Voidaanko olettaa, että suomalaisten suhtautuminen Nato-jäsenyyteen on muuttumassa hitaasti myönteisempään suuntaan?

Kuva 9. Suomen sitoutuminen Natoon.⁶⁴

Argumentit, jotka perustuvat Suomen vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseen, pohjautuvat näkemykseen, jonka mukaan Suomi on kiinteä osa läntistä maailmanosaa ja arvomaailmaa. Perusteluista huokuu myös pelko siitä, että Naton ulkopuolelle jättäytyminen vaarantaa Suomen asemaa turvallisuuspoliittisessa päätöksenteossa ja vähentää kansainvälisiä vaikutusmahdollisuuksia.⁶⁵ Jäsenyyden kannattajat kokevat Natoon liittymisen luontaisena jatkeena Suomen nykyiselle ulko- ja turvallisuuspoliittiselle linjalle.⁶⁶

4 KESKUSTELUN TYPOLOGISOINTI: ARGUMENTIT LIITTYMISTÄ VASTAAN

Suomen Nato-jäsenyyttä vastustavat argumentit voidaan luokitella kolmeen pääryhmään. Mahdollisesta jäsenyydestä johtuva Venäjän sotilaallisen uhkan lisääntyminen on yksi syy,

⁶² MTS: Tiedotteita ja katsauksia (2/2004) s.19.

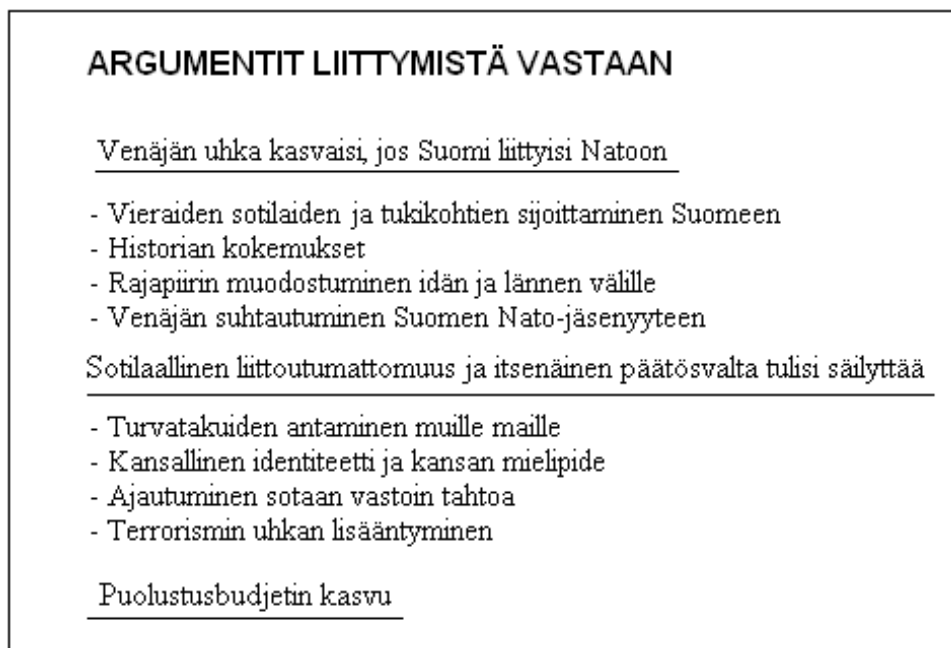
⁶³ Forsberg (2002) s.17–19.

⁶⁴ MTS: Tiedotteita ja katsauksia (2/2004) s.19.

⁶⁵ Kiuru (2000) s.41.

⁶⁶ Sama.

joka toistuu jäsenyyttä vastustavissa argumenteissa. Toinen yleinen argumentti on Suomen sotilaallisen liittoutumattomuuden ja itsenäisen päätösvallan säilyttäminen. Nato nähdään jäsenyyden vastustajien keskuudessa sotilasliittona, joka ei ota päätöksissään huomioon Suomen tarpeita. Kolmanneksi pääryhmäksi luokittelen argumentin, jonka mukaan Natoon ei tulisi liittyä, koska jäsenyyden seurauksena Suomen puolustusbudjetti kasvaisi merkittävästi. Oheinen kuva havainnollistaa edellä mainittua jaottelua.

Kuva 10. Argumentit liittymistä vastaan pää- ja alaryhmittäin.

4.1 Venäjän uhka kasvaisi, jos Suomi liittyisi Natoon

Jos kysyisi itäsuomalaisessa kaupungissa sattumanvaraisesti valitulta vastaantulijalta hänen näkemystään Suomen Nato-jäsenyydestä, voisi vastaus kuulua: ”Suomen ei pidä liittyä Natoon, koska Venäjä pitää Natoa uhkana”. Toisaalta Helsingissä asuvalla korkeassa asemassa toimivalla virkamiehellä saattaisi olla erilainen näkemys jäsenyydestä: ”Suomen harjoittama liittoutumattomuus on itsekkyyttä. Natoon pitäisi liittyä, koska se olisi kuin palovakuutus, joka tulee ottaa ajoissa.”⁶⁷ Esimerkin tarkoitus on kaksijakoinen. Ensimmäisenä haluan muistuttaa, että moni tekijä vaikuttaa yksittäisen suomalaisen henkilön näkemykseen Suomen Nato-jäsenyydestä eikä tutkimuksessa esitettävä keskustelun osapuolten jako jäsenyyden kannattajiin ja vastustajiin ole yksiselitteinen.⁶⁸ Toiseksi on otettava huomioon, että tutkimuksessa aikaisemmin tehty päätelmä siitä, että Venäjän uhkalla perustellaan niin

⁶⁷ Rahkonen (2006) s.220.

⁶⁸ Sama s.260–267.

Natoon liittymisen tarpeellisuutta kuin tarpeettomuutta, on syytä pitää mielessä myös tämän luvun aikana.

Suomen geopoliittinen asema Venäjän naapurina on eräs keskeisimmistä Nato-keskustelua ohjaavista tekijöistä. Suomella on toisen maailmansodan ja kylmän sodan seurauksena kokemuksia siitä, millainen naapurisuhde Venäjän kanssa voi huonoimmillaan olla. Suomen ja Venäjän ulkopoliittinen tila on kylmän sodan jälkeen kuitenkin ollut hyvä. On otettava huomioon, että Nato-jäsenyyden vaikutuksia Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan ja kansalaisten turvallisuuteen ei voi pohtia vain Suomen ja Venäjän suhteiden perusteella. Tärkeää on tarkastella myös Naton ja Venäjän välistä suhdetta.

Naton ja Venäjän välinen yhteistyö on kylmän sodan jälkeen kehittynyt hitaasti ja mutkitellen.⁶⁹ Kylmän sodan kitka hälveni viimeistään vuoden 2001 terrori-iskujen jälkeen, kun Venäjä lupasi antaa tukensa Yhdysvalloille sodassa terrorismia vastaan. Nato ja Venäjä saivat yhteisen vihollisen. Toukokuussa 2002 solmitun Venäjän ja Naton välisen yhteistyösopimuksen jälkeen merkit viittasivat siihen, että Venäjän ja Naton suhde oli parantumassa ja Venäjä oli asteittain sitoutunut yhä enemmän yhteistyöhön Naton kanssa. Yhteistyön lähentävä vaikutus tuotiin mediassa avoimesti esille, mikä osittain saattoi vaikuttaa suomalaiseen Nato-keskusteluun ja argumenttien luonteeseen. Juho Rahkonen on jakanut väitöskirjassaan Nato-keskustelun ”viiteen aaltoon”. Hänen mielestään keskustelun neljäs aalto sai alkusysäyksen Naton syksyllä 2002 toteutuneen laajentumiskierroksen myötä. Rahkosen mukaan neljännen aallon keskustelua sävytti muun muassa Venäjän ja Naton suhteiden paraneminen. Hän ei tosin tarkenna, esiintyikö suhteiden paraneminen useammin Nato-jäsenyyden vastustajien vai puolustajien argumenteissa.⁷⁰

Sivulla 9 esitetyn taulukon mukaan vuonna 2008 melkein puolet suomalaisista vastusti jäsenyyttä, koska se lisäisi Venäjän uhkaa Suomessa. Kahta vuotta myöhemmin enää vain noin kolmannes kyselyyn vastanneista käytti samaa argumenttia. Mistä muutos johtuu? Talvi- ja jatkosodan sotakokemukset esiintyvät edelleen kansalaisten argumenteissa erilaisina asenteina ja olettamuksina. Monien jäsenyyttä vastustavien näkemysten lähtökohtana on Venäjän uhka. Harvoissa kansalaisten mielipiteissä tuodaan kuitenkin suoraan esille uhkan merkitystä. Kärjistetyimmät näkemykset päätyvät mielipidekirjoituksiin, mutta niiden perusteella ei voi tehdä johtopäätöksiä valtaosan mielipiteistä.

⁶⁹ Forsberg (2002) s.207.

⁷⁰ Rahkonen (2006) s.143.

MTS:n mielipidetutkimusten perusteella vuonna 2010 suomalaisista vain 29 prosenttia oli sitä mieltä, että Natoon ei pitäisi liittyä, koska jäsenyys lisääi Venäjän uhkaa Suomessa. Toisaalta saman kyselyn mukaan suurin osa kansalaisista koki, että Suomen tulisi pyrkiä jäseneksi, koska se parantaisi puolustuskykyä ja lisääi Suomen turvallisuutta. Voi kysyä, ketä vastaan? Keskeisin syy Nato-jäsenyyden vastustamiseen oli kuitenkin se, että suomalaiset sotilaat joutuisivat sotiin Suomen ulkopuolelle. Tämä vahvistaa tutkimuksessa aikaisemmin tehdyn huomion siitä, että kansalaisten keskuudessa Nato-jäsenyyden vaikutuksia pohditaan pääasiassa kansallisesta näkökulmasta.⁷¹

Valtion virallinen näkemys Nato-jäsenyyden vaikutuksista Suomen ja Venäjän suhteisiin on ymmärrettävästi neutraali. Virallisille asiakirjoille ja selvityksille on ominaista asioiden puolueeton ja objektiivinen esittäminen, vaikka taustalla saattaa olla epävirallisia tavoitteita. Vuonna 2007 tehdyssä ulkoministeriön Nato-selvityksessä todetaan Naton ja Venäjän suhteista seuraavasti: ”Naton näkökulmasta Venäjä on euroatlanttisen alueen tärkein Naton ulkopuolinen toimija, jolla on merkittävä ydinpelote ja alueen suurimmat asevoimat. Venäjä ei ole Neuvostoliiton romahduksen jälkeen muodostanut suoranaista sotilaallista uhkaa Natolle, mutta Venäjän toiminta vaikuttaa merkittävästi euroatlanttisen alueen turvallisuuteen muun muassa joukkotuhoaseiden leviämisen uhan ja ympäristöuhkien kautta. Monien Nato-maiden riippuvuus Venäjän energiatoimituksista korostaa Venäjän merkitystä.”⁷² Tekstin perusteella voidaan todeta, että virallisesti Suomi näkee Venäjän yhtenä tärkeimmistä tekijöistä Nato-jäsenyydestä päätettäessä. Selvityksen perusteella ei voi kuitenkaan suoraan sanoa, onko Suomi Nato-jäsenyyden kannalla. Päättäjien näkemyksiin vaikuttavat myös johtavassa asemassa olevien venäläisten virkamiesten ja tutkijoiden mielipiteet Suomen Nato-jäsenyydestä.

Venäjällä tarkkaillaan Suomessa esitettyjä Nato-kannanottoja. Venäläisten tutkimuslaitosten 2000-luvun alun raporteissa Suomen Nato-jäsenyyttä pidettiin selvästi kielteisenä tulevaisuudenkuvana.⁷³ Venäläisen yliopiston RAU:n⁷⁴ mukaan Suomen tulisi tehdä tiiviimpää yhteistyötä Venäjän kanssa. Nato-jäsenyys saattaisi aiheuttaa Venäjällä paineita lisätä sotilaallista aktiivisuutta Suomen lähialueilla.⁷⁵

⁷¹ MTS: Tiedotteita ja katsauksia (1/2010) s.25.

⁷² Sierla (2007) s.17.

⁷³ Rahkonen (2006) s.138.

⁷⁴ RAU on lyhenne sanoista Russian-Armenian University.

⁷⁵ Pursiainen & Saari (2002) s.19–21.

Vaikutusvaltaisten henkilöiden lausuntoihin viittaaminen on eräs vaikuttamisen keinoista, joka esiintyy Nato-jäsenyyttä vastustavien asiantuntijoiden julkaisuissa. Muutamat merkittävät venäläiset henkilöt ovat julkisilla mielipiteillään tuoneet selvästi ilmi, että Suomen Nato-jäsenyys heikentäisi Itämeren alueen sotilaallista vakautta. Euroopan sotahistorian dosentti Markku Salomaa Ulkopoliittikan tutkimuksen säätiöstä toteaa Suomen Kuvalehdessä 11.5.2011 julkaistussa artikkelissa: ”Venäjä on tehnyt selväksi, että asenne Naton laajenemista vastaan ei ole muuttunut.” Salomaan mielestä Venäjä varustautuu kaikkien tilanteiden, myös sen varalle, että Suomi hakisi Naton jäsenyyttä. Salomaa perustelee näkemystään muun muassa sillä, että Venäjä on sijoittanut nykyaikaisia Iskander-ohjuksia Suomen lähialueille. Ohjuksilla voidaan ampua myös ydinräjähteitä. Lisäksi hän toteaa Venäjän entisen puolustusministerin Pavel Gratshevin sanoneen jo vuonna 1992, että Venäjän on valmistauduttava Suomen Nato-option varalle.⁷⁶ Ervasti ja Laakso viittaavat kirjassaan Vladimir Putinin lausuntoon, jossa hän toteaa: ”Jos Venäjän kaltainen maa tuntisi itsensä uhatuksi, se epävakauttaisi tilannetta Euroopassa ja koko maailmassa.”⁷⁷ Lisäksi valtiotieteen tohtori ja Ulkopoliittisen instituutin tutkija Pekka Visuri on sitä mieltä, ettei Suomen pidä liittyä Natoon: ”Jos tilanteet kuitenkin vielä joskus vaikeutuvat, on Suomen viisasta pysyä pois sellaisista sotilasliittoutumista, jotka eivät ole Venäjän suosiossa. Suomen turvallisuuden paras tae on hyvien naapurisuhteiden ylläpito.”⁷⁸

Kuten aikaisemmin ilmeni, Venäjä-argumentti toistuu Nato-keskustelussa yleisesti. Venäjän sotilaallisella uhkalla perustellaan sekä jäsenyyden tarpeellisuutta että tarpeettomuutta. Keskustelun osapuolet käyttävät Venäjän uhkaa argumenteissaan eri tavoilla. Päättäjien lausunnoille ja valtion virallisille asiakirjoille on ominaista poliittisesti korrekti ja maltillinen esitystyyli ja argumentointi. Kansalaisten keskuudessa Venäjä-argumentti esiintyy useimmin. Perustelut ovat voimakkaampia ja kärjistetympiä verrattuna keskustelun muihin osapuoliin. Useissa yleisönosastokirjoituksissa ja artikkeleissa Venäjä määritetään joko historiallisesta tai sotilaallisen suorituskyvyn näkökulmasta tärkeimmäksi Suomen turvallisuusympäristöön vaikuttavaksi tekijäksi. Asiantuntijat tarkastelevat jäsenyyden vaikutuksia pääasiassa Venäjän ja Naton välisten suhteiden ja Suomen geopoliittisen aseman perusteella. Perustelut ovat usein laaja-alaisia, eivätkä ne välttämättä sisällä lopputulosta jäsenyyden tarpeellisuudesta.

⁷⁶ <http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/venaja-tuo-uusimpia-ohjuksiaan-suomen-rajalle-nato-luokittelee-joukkotuhoaseeksi>.

⁷⁷ Ervasti ja Laakso (2001) s.219.

⁷⁸ <http://naskinen.blogspot.com/2010/10/pekka-visuri-lahdessa-suomen-ei-pida.html>.

4.2 Sotilaallinen liittoutumattomuus ja itsenäinen päätösvalta tulisi säilyttää

Suomalainen identiteetti ja kansallinen itsetunto ovat vuosisatojen ajan korostaneet itsenäisyyttä ja kykyä pärjätä omillaan. Perinteisen suomalaisen ajatusmallin mukaan vieraan apuun ei pidä luottaa vaan maamme puolustus ja turvallisuuden takaaminen tulee järjestää omin toimenpitein. Globalisaatio ja yleinen maailmanpoliittinen kehitys ovat kuitenkin luoneet tilanteen, jossa Suomen perinteiset ratkaisut kuten sotilaallinen liittoutumattomuus joutuvat usein kyseenalaistetuiksi.⁷⁹ Muutoksista huolimatta suurin osa suomalaisista kannattaa sotilaallista liittoutumattomuutta.⁸⁰ Kuinka Nato-keskustelun osapuolet käyttävät sotilaallisen liittoutumattomuuden ja itsenäisen päätösvallan säilyttämistä argumentteinaan vastustaessaan Suomen Nato-jäsenyyttä?

Pekka Martinin mielestä suomalaisten Nato-kielteisyys perustuu vaistomaiseen realistiseen näkemykseen maamme edusta, haluun pysyä sotien ulkopuolella.⁸¹ Maailmanpoliittisten muutosten perusteella on havaittavissa, että Yhdysvaltojen ulkopolitiikalla on vaikutusta suomalaisten kiinnostukseen Nato-jäsenyydestä.⁸² Naton hyökättyä Libyaan keväällä 2011 keskustelufoorumien sisältämät kannanotot eivät kuitenkaan olleet selkeästi kielteisiä tai myönteisiä. Suomen mahdollinen osallistuminen operaatioon aiheutti kritiikkiä, joka heijasti myös kansalaisten Nato-kantoja. Naton kannattajat käyttivät argumentoinnissaan keinoina vahvaa sanastoa. Ville Pohjonen kirjoittaa Salon Seudun Sanomien pääkirjoituksessa 2.4.2011: ”Ulkopolitiikan taantuminen ja pysähtyneisyys sekä Nato-yhteistyön ulkopuolelle jääminen ovat sanastoa, jota Naton kannattajat viljelevät.” Hän lisää, että ”Pelko Naton kuvioiden ulkopuolelle jäämisestä on ylimitoitettua.” Pohjonen perustelee näkemystään muun muassa sillä, että Suomi ollut vuosia tiiviisti mukana Nato-yhteistyössä Afganistanissa, Kosovossa ja Somalian laivasto-operaatiossa. Sana pysähtyneisyys kuvaa hänen mielestään huonosti tuota aktiivisuutta.⁸³ Ulkopolitiikan instituutin selvityksen mukaan kansalaiset pelkäävät, että jäsenyyden myötä ”Suomi joutuisi sitoutumaan toimiin, jotka tahraisivat sen maineen tai vahingoittaisivat maan kansallista turvallisuutta.”⁸⁴

Rahkonen toteaa väitöskirjassaan, että jäsenyyden vastustajat vetoavat usein Suomen itsenäiseen puolustukseen. Hän tosin tarkentaa, että itsenäisellä puolustuksella perustellaan harvoin jäsenyyttä koskevia mielipiteitä, vaan se toimii eräänlaisena yleisesti hyväksyttynä

⁷⁹ Kivinen (2007) s.10–11.

⁸⁰ MTS: Tiedotteita ja katsauksia (1/2010) s.22.

⁸¹ Martin (2004) s.54.

⁸² Penttilä (2008) s.25.

⁸³ <http://www.sss.fi/mielipiteet/paakirjoitus/209792.html>.

⁸⁴ Saloniemi-Pasternak (2007) s.19.

lähtöoletuksena.⁸⁵ Nato-jäsenyyden vastustajat perustelevat mielipiteitään myös sillä, että jäsenyys johtaisi Suomen oman ulko- ja puolustuspolitiikan kuihtumiseen ja siirtymiseen vieraan vallan käsiin.⁸⁶

Kansalaiskeskustelussa Nato-jäsenyyden vastustaminen perustuu uhkakuva-ajatteluun. Monissa argumenteissa korostetaan, että nykytilanteessa Suomi ei ole Venäjälle uhka, mutta jäsenyys Natossa heikentäisi Suomen ja Venäjän suhteita ja siten myös Suomen turvallisuutta. Toinen keskeinen perustelu on, että sotatilanteessa Suomen mahdollisuudet vaikuttaa omiin ulkopoliittisiin ratkaisuihin ja sotatoimiin olisivat rajoitetut. Liittymistä vastustavien argumenttien taustalla on ajatus siitä, että suurvallan vieressä olevan pienen maan on syytä pysyä liittoutumien ja niiden ongelmien ulkopuolella. Esimerkkinä mainittakoon Yhdysvallat ja sen liittolaisten terrorismin vastainen sota. Suomalaiset eivät halua olla osallisena sodassa terrorismia vastaan, koska se saattaisi lisätä terrori-iskujen uhkaa Suomessa. Joidenkin mielestä Suomi on kuitenkin jo valinnut puolensa eikä terrorismin uhkaa voida välttää liittoutumattomuudella. Geopoliittinen sijaintimme on kuitenkin jäsenyyttä vastustavien mielestä ajasta riippumaton ja riittävä perustelu Suomen liittoutumattomuudelle. Kuinka yleinen argumentti sotilaallinen liittoutumattomuus ja itsenäisen päätösvallan säilyttäminen on asiantuntijoiden keskuudessa?

Martin toteaa kirjassaan: ”Naton jäsenyys johtaisi Suomen oman puolustuspolitiikan loppumiseen ja siirtymisen vieraan, myös vieraan ylimmän päällikön, määräysvaltaan.” Hänen mukaan sotilaallinen suunnittelu ei tapahtuisi Suomen vaan sotilasliiton etujen pohjalta.⁸⁷ Martin esittää kirjassaan kärjistettyjä mielipiteitä, minkä takia koen tarpeelliseksi tarkastella, kuinka toiset asiantuntijat perustelevat Suomen sotilaallisen liittoutumattomuuden jatkamista. Kansainvälisen politiikan professori Heikki Patomäki arvioi, että Suomi menettäisi Naton jäsenenä maineensa puolueettomana ja pienenä pohjoismaana, johon voidaan luottaa enemmän kuin läntisiin suurvaltoihin.⁸⁸ Patomäen argumentti perustuu ajatukseen, jonka mukaan Suomen identiteetin ja maineen merkitys kansainvälisessä toimintaympäristössä on keskeinen turvallisuusympäristöömme vaikuttava tekijä. Elias Krohn toteaa teoksessa ”51 hyvää syytä sanoa Natolle kiitos ei” seuraavaa: ”Naton jäseneksi liittyessämme joutuisimme yhä suuremmassa määrin sitoutumaan Natossa tehtäviin päätöksiin. Menettäisimme siis päätösvaltaa muille Naton jäsenmaille.”⁸⁹ Vaikka tietyt

⁸⁵ Rahkonen (2006) s.186.

⁸⁶ Martin (2004) s.78–79.

⁸⁷ Sama.

⁸⁸ Patomäki (2003) s.47.

⁸⁹ Krohn (2003) s.27.

asiantuntijat esittävät perusteltuja näkemyksiä Suomen sotilaallisen liittoutumattomuuden puolesta, liittoutumattomuuden ja itsenäisen päätösvallan säilyttäminen eivät ole argumentteina yleisiä asiantuntijoiden keskuudessa. Mistä näkökulmasta päättäjät tarkastelevat Suomen Nato-jäsenyyttä?

Suomen edellinen presidentti Tarja Halonen toteaa Suomen Kuvalehden haastattelussa, että sotilaallista liittoutumattomuutta on tarkasteltava sen etujen perusteella. Halosen mielestä ”Pienet sotilaallisesti liittoutumattomat maat voivat ratkoa menestyksellisesti maailman kriisejä.”⁹⁰ Ulkoministeriön teettämässä Nato-selvityksessä mainitaan: ”Natolla ei ole jäseniinsä nähden ylikansallista valtaa. Tämä koskee niin puolustussuunnittelua kuin operaatioitakin. Tietenkin liittokunnan jäsenet edellyttävät toisiltaan solidaarisuutta ja taakanjakoa. Osallistumista arvioidaan yhteisesti.”⁹¹ Kansanedustaja Martti Korhosen mielestä ”sotilaallinen liittoutumattomuus on ollut Suomelle hyvää ja uskottavaa politiikkaa eikä se ole estänyt yhteistyötä Naton kanssa.” Hän myös kyseenalaistaa jäsenyyden tarpeellisuuden uhkakuva-ajattelun näkökulmasta: ”Mitä hyötyä Suomelle olisi Nato-jäsenyydestä, kun perinteisten sotilaallisten uhkien katsotaan vähentyneen?”⁹² Päättäjät pohtivat Suomen Nato-jäsenyyden tarpeellisuutta usein kansainvälisestä näkökulmasta, mutta monista lausunnoista on myös pääteltävissä, että he kokevat Suomen Nato-jäsenyyden pääasiassa poliittisena kysymyksenä.

Sotilaallisen liittoutumisen perustarkoitus on takuu siitä, että tarpeen vaatiessa liittouman jäsenvaltiot ovat valmiita antamaan sotilaallista apua toisilleen. Nato-jäsenyyden vastustajat korostavat, että tätä perustelua käytettäessä jää valitettavan usein kertomatta turvatakuun saamisen vastapuoli: takuut on myös annettava. Naton viidennen artiklan mukaan hyökkäyksen kohteeksi joutuneen valtion auttamiseksi on ryhdyttävä tarpeelliseksi katsottuihin toimenpiteisiin mukaan lukien asevoimien käyttö.⁹³ Nato-keskustelussa harvoin kyseenalaistetaan, kuka päättäisi ”tarpeellisista toimenpiteistä”, antaja vai anoja? Selvää kuitenkin on, että Nato-jäsenyyden mukana Suomelle luotaisiin odotuksia sotilaallisen avunannon suhteen.⁹⁴ Nato-jäsenyyden vastustajat eivät tosin kaikissa tapauksissa ole täysin Suomen sotilaallista liittoutumattomuutta vastaan. Useissa asiantuntijoiden ja kansalaisten keskuudessa esitetyissä näkemyksissä esiintyy myönteisyyttä Euroopan unionin piirissä tapahtuvaan kollektiivisen sotilaallisen turvallisuuden kehittämistä kohtaan. MTS:n

⁹⁰ <http://www.eva.fi/blogi/nato-ei-ole-akuuttihoitoa/1775/>.

⁹¹ Sierla (2007) s.31.

⁹² <http://marttikorhonen.vas.fi/2004/03/26/liittoutumattomuudesta-pidettava-kiinni/>.

⁹³ PLM-selvitys (2004) s.24.

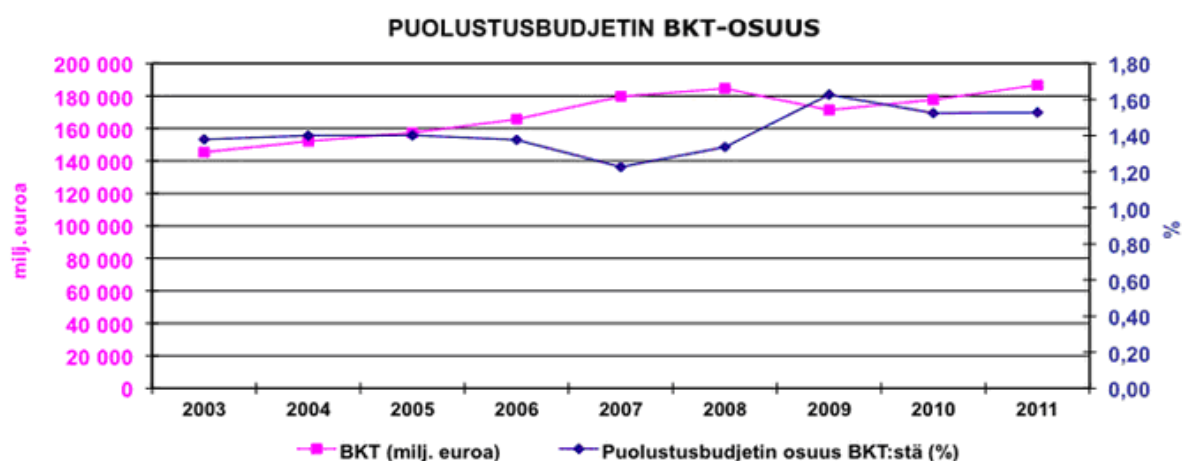
⁹⁴ Martin (2004) s.57.

mielipidetutkimusten perusteella tämä havainto voidaan osoittaa aiheelliseksi. Vuonna 2011 lähes puolet, 45 prosenttia, kansalaisista oli sitä mieltä, että EU on Suomen tärkein puolustusyhteistyötaho.⁹⁵

Kansainvälisen puolustusyhteistyön tarkoitus on tehostaa puolustuskykymme uskottavuutta. Puolustuskyvyn uskottavuus nojaa puolustustahdon lisäksi keskeisesti myös nykyaikaisiin asejärjestelmiin. Asiantuntijoiden mukaan aseiden kallistuminen on selkeä uhka maamme puolustuksen uskottavuudelle.⁹⁶ Nato-jäsenyyden vastustajien puheenvuoroissa taloudelliset syyt ovat keskeinen perustelu Naton ulkopuolella pysymiselle.

4.3 Puolustusbudjetin kasvu

Muutamien asiantuntijoiden mielestä Nato-jäsenyyden eräs todennäköinen seuraus olisi sotilasmenojen kasvaminen.⁹⁷ Suomen puolustusbudjetti oli vuonna 2004 noin 2,1 miljardia euroa eli noin 1,5 prosenttia bruttokansantuotteesta. Nato-maissa vastaava luku on keskimäärin 2,2 prosenttia.⁹⁸ Sierlan laatiman Nato-selvityksen mukaan vuonna 2006 Nato-jäsenyydestä aiheutuvat lisäkustannukset olisivat olleet noin 39 miljoonaa euroa eli alle kaksi prosenttia puolustusbudjetistamme.⁹⁹ Alla olevan puolustusministeriön laatiman kuvaajan mukaan puolustusbudjetin osuus Suomen bruttokansantuotteesta on viimeisen kahden vuoden aikana ollut noin 1,5 prosenttia.¹⁰⁰

Kuva 11. Puolustusbudjetin osuus bruttokansantuotteesta.¹⁰¹

⁹⁵ MTS: Tiedotteita ja katsauksia (3/2011) s.5.

⁹⁶ Kivinen (2007) s.22.

⁹⁷ Patomäki (2003) s.39.

⁹⁸ http://www.defmin.fi/index.phtml?1250_m=1315&1250_o=40&s=283.

⁹⁹ Sierla (2007) s. 35.

¹⁰⁰ <http://www.defmin.fi/?s=122>.

¹⁰¹ Sama.

Nato-jäsenyyttä vastustavien henkilöiden mielestä Suomi kykenee tällä hetkellä järjestämään kansallisen puolustuksensa muihin Euroopan maihin verrattuna kustannustehokkaasti eikä tätä asetelmaa ole kannattavaa muuttaa liittymällä Naton jäseneksi. Tämä näkemys on tosin syytä kyseenalaistaa puolustusvoimien komentajan viimeaikaisten lausuntojen takia. Kenraali Puheloinen piti tiedotustilaisuuden torstaina 1. syyskuuta 2011 Pääesikunnassa, jossa hän totesi puolustusvoimille myönnettävien määrärahojen olevan riittämättömät tulevien organisaatiouudistusten ja säästötarpeiden vuoksi.¹⁰² Puolustusvoimien entinen komentaja Gustav Hägglund uskoi jo vuonna 2001, että Suomen armeijan yhteensovittaminen Naton joukkoihin tulisi kalliiksi, sillä kalusto olisi uusittava. Hänen mukaan pidemmällä tähtäimellä voisi tosin tulla myös säästöjä.¹⁰³ Hägglund esitti näkemyksensä kymmenen vuotta sitten, mutta se on silti ajankohtainen. Puolustusvoimat on kehittänyt yhteensopivuutta Nato-maiden joukkojen kanssa aktiivisesti ja päivittänyt vanhempaa kalustoaan. Samalla myös Nato on kehittänyt sotilaallista kykyään ja siten nostanut sen riveissä toimiville joukoille asetettavia vaatimuksia. Näin ollen Hägglundin huomiot yhteensovittamisesta ja säästöistä pätevät luultavasti edelleen.

Vaikka taloudelliset syyt esiintyvät sekä Nato-jäsenyyden vastustajien että kannattajien argumenteissa, voidaan puolustusbudjetin kasvu luokitella pääosin jäsenyyden vastustajien perustelukeinoksi. Heidän mielestä Suomen puolustusvoimien aseistuksen, kaluston ja organisaation yhteensovittaminen Naton vaatimuksiin on kasvattanut puolustusbudjettia ja jäsenyyden toteutuessa sopeutumistarve olisi vielä suurempi. Mistä puolustusbudjetin mahdollinen kasvu jäsenyyden vastustajien mielestä rahoitettaisiin? Suomen rauhanpuolustajien mielestä vaihtoehtoja ovat veronkorotukset, velanoton lisääminen tai säästöt budjetin muista pääluokista. Heidän mukaan jäsenyys uhkasi Suomen sosiaaliturvaa, terveydenhuoltoa ja koulutusta, koska suurin osa valtion budjetista kuuluu näihin kansalaisten kannalta keskeisiin asioihin. Nato-vastustajat haluavat usein painottaa, että Suomen sisäisten taloudellisten haasteiden selvittäminen on tärkeintä. Viimeaikaiset taloudelliset ongelmat Euroopassa ovat tehneet tästä argumentista aikaisempaa ajankohtaisemman. Toisaalta Nato-jäsenyyden kannattajat korostavat, että tärkeintä on ulkoisten uhkien kuten terrorismin ehkäisy ja turvallisuusympäristön vakauttaminen.¹⁰⁴ Kuinka kansalaiset käyttävät puolustusbudjetin kasvua argumenttina perustellessaan tarvetta pysyä Naton ulkopuolella?

¹⁰² <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Puheloinen+Varuskuntien+lakkauttamisesta+ei+ole+listaa/115269027184>

¹⁰³ Hägglund (2001) s.153.

¹⁰⁴ Krohn (2003) s.53–54.

Kansalaisten kommenteissa on havaittavissa epäluuloa läntisten suurvaltojen otteita kohtaan. Vantaalainen Pasi Toivonen kirjoittaa Helsingin Sanomissa: ”Nato vie huomion sivuasioihin turvallisuuskysymyksissä. Eurooppaa eivät uhkaa aseelliset riidat vaan kiristyvän kilpailutalouden aiheuttama taloudellinen ja sosiaalinen eriarvoisuus ja hyvinvoinnin epätasaisuus. Veroja tarvitaan hyvinvoinnin jakamiseen kansalaisille, ei Natolle.”¹⁰⁵ Toivosen näkemys viestii kansalaisten huolen kohdistuvan Suomen sisäisiin asioihin ja taloudellisiin haasteisiin, eikä Suomen tilanteeseen osana laajempaa turvallisuusympäristöä tai jäsenenä Natossa. Toivosen esittämät argumentit Nato-jäsenyyttä vastaan toistuvat monissa kansalaisten lausunnoissa. Liittoutumattomuutta perustellaan kansalaisten keskuudessa usein taloudellisilla syillä sekä historian kokemuksilla.

MTS:n mielipidetutkimuksista käy kuitenkin ilmi, etteivät suomalaisten mielipiteet puolustusmäärärahojen määrästä ole keskeisesti muuttuneet 2000-luvun aikana. Vuoden 2001 syyskuun 11. päivän terrori-iskuilla, Yhdysvaltojen interventiolla Irakiin vuonna 2003 tai Georgian sodalla vuonna 2008 ei ole tilastojen mukaan ollut merkittävää vaikutusta kansalaismielipiteeseen puolustusvoimille myönnettävistä määrärahoista.¹⁰⁶

Puolustusministeri Stefan Wallin toteaa Salon Seudun Sanomissa elokuussa 2011: ”Jos jatkuvat säästöt vähentävät puolustuskykyämme, meille syntyy vähitellen turvallisuusvaje. Se on täytettävä muilla tavoin. Tämä tarkoittaa käytännössä, että kaikki lisäsäästöt lisäävät syitä liittyä Natoon.”¹⁰⁷ Myös selkeästi Nato-jäsenyyden puolestapuhujaksi leimattu entinen puolustusministeri Jan-Erik Enestam totesi haastattelussa 10.9.2002: ”Asevelvollisuusarmeijamme korkea suorituskyky ja tehokas puolustusvoimien organisointi on saanut Natossa paljon myönteistä palautetta. Mahdollinen liittyminen ei siis edellytä merkittäviä lisäpanostuksia.” Enestam tarkensi haastattelussa näkemystään suomalaisesta Nato-keskustelusta: ”Keskustelussa esitetään yllättävän paljon täysin virheellisiä väittämiä, jotka ovat joko tahallisesti vääristeltyjä tai sitten ei todella tiedetä asioista.”¹⁰⁸ Myös puolustusministeriön virkamies Janne Kuusela kritisoi keskustelua: ”Nato-keskustelu lopetetaan Suomessa lyhyeen toteamalla, ettei se ole ajankohtaista.” Tähän tarvittaisiin Kuuselan mukaan muutos uudenaikaisella ajattelulla. Hän viittaa Atlantti-seuran julkaisemaan Suomen Nato-jäsenyyttä käsittelevään raporttiin. Raportin sävy on Kuuselan mukaan ”Nato-myönteinen ja uhkakuvia tyyntyyttävä.” Hänen mielestään raportti vakuuttaa, että

¹⁰⁵ <http://www.lausti.com/articles/international/lindh.html>.

¹⁰⁶ MTS: Tiedotteita ja katsauksia (1/2011) s.6.

¹⁰⁷ http://yle.fi/uutiset/talous_ja_politiikka/2011/08/sss_wallin_uskoo_saastojen_lisaavan_syita_liitty_natoon_2777734.html.

¹⁰⁸ Sotilasaikakauslehti (10/2002) s.9.

”Puolustusmenojen nostaminen ei olisi edellytys jäsenyydelle ja operaatioihin lähtö perustuu aina erilliseen kansalliseen päätökseen.”¹⁰⁹

Ulkoasiainministeriön Nato-selvityksessä todetaan: ”Koska Nato-jäsenyys myös toisi merkittävää lisävoimaa kansalliselle puolustuksellemme, kyse ei välttämättä olisi lisäkustannuksista vaan pikemminkin määrärahojen vaihtoehtoisesta kohdentamisesta.”¹¹⁰ Selvityksessä tosin mainitaan, ettei puolustusmateriaalin kehittämisen kustannuksia ole tarkoituksenmukaista arvioida samassa yhteydessä.¹¹¹ Viimeaikaisien puolustusmäärärahojen leikkausten ja puolustusvoimien uudelleenorganisoinnin takia on selvää, että Suomen puolustusvoimat ovat taloudellisesti vaikeiden aikojen edessä. Näin ollen seuraavassa turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa Nato-jäsenyyden tarvetta arvioidaan uudennlaisilla perusteilla.

5 TURVALLISUUS- JA PUOLUSTUSPOLIITTISET SELONTEOT

Tässä luvussa tarkastelen kolmea 2000-luvun aikana laadittua turvallisuus- ja puolustuspoliittista selontekoa. Pyrin löytämään selonteista kannanottoja, joissa arvioidaan Suomen Nato-jäsenyyden tarpeellisuutta ja tarpeettomuutta sekä syitä mahdollisten ratkaisujen taustalla. Vertaan selontekojen kannanottoja aikaisemmin tutkimuksessani tehtyihin huomioihin kansalaisten, asiantuntijoiden ja päättäjien esittämistä argumenteista.

Turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteissa ei selvästi esitetä perusteltuja syitä Nato-jäsenyyden puolesta tai sitä vastaan. Teksti kuitenkin sisältää näkemyksiä, joiden perusteella Suomen jäsenyys Natossa olisi joko tarpeellinen tai tarpeeton. On otettava huomioon, että selonteissa arvioidaan Suomen turvallisuus- ja puolustusympäristöä kokonaisvaltaisesti ja valtioneuvoston linjaukset esitetään jokaisessa selonteossa vain lähivuosiksi.

Selontekojen laadintaan liittyy poliittisia tavoitteita.¹¹² On ymmärrettävää ettei objektiivista totuutta Suomen turvallisuusympäristön tilasta ole mahdollista muodostaa. Jarno Limnéll valottaa väitöskirjassaan vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon uhkakuvien määrittelyn problematiikkaa: ”Uhkakuvat haluttiin myös tarkoituksellisesti esittää neutraaleina ja yleisluonteisina, jolloin niille on helpompi muodostaa poliittinen yhteisymmärrys, ja toisaalta uhkakuvien esittämisellä (ulkopoliittisina viesteinä) ei haluttu

¹⁰⁹ http://www.iltalehti.fi/uutiset/2011011413010126_uu.shtml.

¹¹⁰ Sierla (2007) s.35.

¹¹¹ Sama s.34.

¹¹² Limnéll (2009) s.396.

kärjistää ulkopoliittista tilannetta.”¹¹³ Näiden huomioiden perusteella on muistettava, etteivät selonteot välttämättä kerro kaikkea Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisesta tilanteesta tai toiminnan tavoitteista.

5.1 Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko vuodelta 2001

Vuoden 2001 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa Nato nähdään keskeiseksi Euroopan turvallisuusrakenteita muokkaavaksi tekijäksi, ja laajamittaisen sotilaallisen konfliktin uhka Euroopassa koetaan vähäiseksi. Selonteon mukaan Itämeren alueen turvallisuus vahvistuu alueellisen yhteistyön ansiosta. Tätä muutosta muokkaavat EU:n ja Naton laajentuminen sekä Venäjän ja Baltian maiden suhteiden kehitys.¹¹⁴ Selonteossa todetaan Natosta positiiviseen sävyyn: ”Naton perustehtävänä on strategisen vakauden ylläpitäminen Euroopassa ja jäsenmaiden yhteinen puolustus.”¹¹⁵ Myös sotilaallisen yhteistyön nähdään lisäävän valtioidenvälistä avoimuutta ja luottamusta sekä parantavan kansainvälisen yhteistyön edellytyksiä välttää ja ratkaista sotilaallisia konflikteja.¹¹⁶ Selonteon mukaan Suomen turvallisuus ja kansainväliset vaikutusmahdollisuudet paranevat Naton kanssa toteutettavan tiiviin yhteistyön ja yhteensopivuuden tuloksena. Natoon liittymistä puoltaa myös lause, jonka mukaan Suomi huomioi puolustuksensa kehittämisessä kyvyn ottaa vastaan Naton tarjoamaa apua.¹¹⁷

Selonteon mukaan Naton ja Venäjän väliset suhteet ovat keskeinen tekijä Euroopan vakaudelle ja turvallisuudelle, myös Itämeren piirissä.¹¹⁸ Naton roolin arvioidaan vahvistuneen Itämeren alueella viime vuosina.¹¹⁹ Selonteossa todetaan, että Venäjä on valmis ryhtymään vastatoimiin, mikäli Nato laajenee liikaa itään.¹²⁰ Tällä halutaan muistuttaa, että Venäjä on keskeisin Suomen puolustuspolitiikkaan vaikuttava tekijä. Huomio, jonka mukaan Venäjän tavoitteet Pohjois-Euroopassa liittyvät ennen muuta Naton laajenemisen vastustamiseen, strategisen ydinpelotteen ylläpitoon sekä Pietarin alueen ja Itämeren kauppareittien turvaamiseen, on myös Natoon liittymistä vastustava kannanotto.¹²¹ Selonteossa tarkennetaan, että mikäli liittokunta päättää uusien jäsenten ottamisesta, tulee

¹¹³ Limnéll (2009) s.343.

¹¹⁴ Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko (2001) s.3.

¹¹⁵ Sama s.18.

¹¹⁶ Sama s.20.

¹¹⁷ Sama s.4.

¹¹⁸ Sama s.25.

¹¹⁹ Sama s.24.

¹²⁰ Sama s.25.

¹²¹ Sama s.27.

laajentuminen Suomen mielestä toteuttaa niin, että se lujittaa koko maanosan turvallisuutta ja vakautta. Ratkaisulla tulee torjua uusien rajalinjojen ja etupiirien syntyminen.¹²²

Vuoden 2001 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa todetaan, että Suomen puolustusratkaisun keskeisiä periaatteita ovat uskottava kansallinen puolustuskyky ja sotilaallinen liittoutumattomuus.¹²³ Näkemys sopii hyvin yhteen sen aikaiseen kansalaismielipiteeseen, joka oli selkeästi jäsenyyttä vastustava. Naton kanssa harjoitettava yhteistyö ja etenkin lisääntyvä kriisinhallintatoiminta koetaan tärkeiksi, mutta suoraa ilmaisua tarpeesta liittyä sotilasliittoon ei esiinny. Selonteon sävy on sotilaallista liittoutumattomuutta kannattava. Aikaisempien huomioiden mukaan myös kansalaiset jakavat saman näkemyksen. Toisaalta ne päättäjät, jotka kannattavat jäsenyyttä, kokevat liittymisen tärkeäksi etenkin kansainvälisen yhteistoiminnan ja Suomen läntisen identiteetin vuoksi. Selonteossa monimuotoinen kansainvälinen yhteistyö nähdään Suomen lähialueen turvallisuuden kannalta positiivisena toimintana, mutta varsinainen jäsenyys Natossa koetaan Venäjän uhkan vuoksi tarpeettomaksi.

Venäjän uhka on selonteon mukaan merkittävä, koska Suomen liittyessä Natoon, syntyisi uusi etupiiri ja rajalinja Naton ja Venäjän välille. Myöhempiin selontekoihin verrattuna vuoden 2001 selonteko käsittelee Suomen mahdollista Nato-jäsenyyttä varovasti. Kannanotot ovat näkökulmasta riippuen tulkinnanvaraisia. Selonteossa ei esiinny selkeitä syitä, miksi Suomen tulisi liittyä tai olla liittymättä Natoon. Tekstistä voi päätellä, että 2000-luvun alkupuolella tapahtunut Venäjän taloudellinen ja sotilaallinen elpyminen koettiin Suomessa merkittävänä. Tämä ilmenee selonteossa Venäjän vaikutuksen korostamisena ja selkeiden suuntalinjausten vähäisyytenä.

5.2 Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko vuodelta 2004

Vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon mukaan Suomen lähiympäristön vakaus on kehittynyt myönteisesti edellisen selonteon jälkeen. Turvallisuuden todetaan edistyneen ennen kaikkea EU:n ja Naton laajenemisen johdosta.¹²⁴ Suomen puolustusjärjestelyt perustuvat selonteon mukaan edelleen perinteiseen malliin: ”Suomi kehittää puolustuskykyään sotilaallisesti liittoutumattomana maana turvallisuusympäristönsä, erityisesti pohjoiseen Eurooppaan vaikuttavia muutoksia seuraten. Suomen on kaikissa

¹²² Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko (2001) s.34.

¹²³ Sama s.38.

¹²⁴ Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko (2004) s.17.

tilanteissa kyettävä takaamaan maan itsenäinen toimintakyky.”¹²⁵ Toisaalta selonteossa mainitaan, että Nato-jäsenyyden hakeminen säilyy Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan mahdollisuutena jatkossakin.¹²⁶

Selonteossa Nato nähdään ensisijaisesti kriisinhallintaa toteuttavana järjestönä, joka toimii keskeisenä turvallisuuspoliittisena yhteistyöfoorumina jäsenmaiden kesken. Vuoden 2001 selontekoon verrattuna Venäjään suhtaudutaan positiivisemmin: ”Venäjää ei liittokunnan strategisessa suunnittelussa pidetä enää sotilaallisena uhkana.”¹²⁷ Myös muilta osin vuoden 2004 selonteko suhtautuu Suomen mahdolliseen Nato-jäsenyyteen avoimemmin. Jäsenyyden hyödyt koetaan suurempina kuin sen aiheuttamat riskit. Ennen kaikkea kansainvälisten vaikutusmahdollisuuksien kehittäminen ja Suomen liittäminen tiiviimmin osaksi läntistä maailmaa ovat syitä, joiden perusteella Nato-jäsenyys olisi looginen jatke pitkään Naton kanssa harjoitetulle yhteistyölle. Liittymistä perustellaan myös muiden valtioiden toiminnalla: ”Naton ja sen ulkopuolisten maiden kontaktit ja yhteistyö ovat muutoinkin kasvamassa.”¹²⁸

Selonteossa esiintyy useita syitä, joita myös Nato-keskustelun jäsenyyttä kannattavat osapuolet käyttävät argumentoinnissaan. Nato-jäsenyys nähdään tarpeellisenä läntisen identiteetin vahvistajana ja tehokkaana vaikutuskanavana. Asiantuntijoiden ja joidenkin päättäjien keskuudessa Nato-jäsenyys on koettu tarpeelliseksi, koska se parantaisi Suomen kansainvälisiä vaikutusmahdollisuuksia. Toisaalta kansalaisten argumenteissa Nato-jäsenyyden tarpeellisuutta on arvioitu ennen kaikkea kansallisesta näkökulmasta. Kansalaisten argumentointiin liittyy keskeisesti mahdollisen jäsenyyden luomat turvatakuut Venäjän uhkaa vastaan. Selonteossa vastaavaa argumenttia ei suoraan ilmaistuna esiinny.

Rahkonen toteaa väitöskirjassaan, että vuosina 2000–2003 vallinneen virallisen näkemyksen mukaan Suomi ottaisi kantaa Nato-jäsenyyteen vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon yhteydessä. Rahkonen tarkentaa, että tätä ennen Nato-keskustelu oli varovaista, ja päättäjät huomauttivat usein, ettei keskustelua kannattaisi viedä vielä liian pitkälle.¹²⁹ Selonteosta ei kuitenkaan käy selvästi ilmi, onko Suomi hakemassa Nato-jäsenyyttä. Tekstissä korostetaan monimuotoisen kansainvälisen yhteistyön merkitystä, mutta syitä varsinaisen jäsenyyden hakemiseen esitetään vähän verrattuna vuoden 2009 selontekoon.

¹²⁵ Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko (2004) s.8.

¹²⁶ Sama s.6.

¹²⁷ Sama s.58.

¹²⁸ Sama s.62.

¹²⁹ Rahkonen (2006) s.144.

5.3 Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko vuodelta 2009

Vuoden 2009 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon mukaan Suomen strateginen ajattelu tähtää laajaan eurooppalaiseen yhteistyöhön ja yhdentymiseen, jonka avulla poistetaan vastakohtaisuuksia ja torjutaan ennalta turvallisuusuhkia. Ilmaisui viittaa myönteisesti Suomen mahdolliseen Nato-jäsenyyteen. Tekstissä esiintyy runsaasti vastaavanlaisia sanavalintoja. Nato luokitellaan poliittis-sotilaalliseksi liittokunnaksi, joka käytännön toiminnassaan on ensisijaisesti kriisinhallintaorganisaatio ja jäsenilleen yhteistyöjärjestö. Suomen virallinen kanta Natoa kohtaan ilmenee tekstissä, mutta sitä ei ilmaista suoraan. Kannanotot ovat havaittavissa Nato-jäsenyyttä koskevien kommenttien esittämistavasta ja sanavalinnoista.¹³⁰

Muihin tarkastelemini selontekoihin verrattuna, vuoden 2009 selonteko suhtautuu Nato-jäsenyyteen selkeästi myönteisemmin. Tärkeimmiksi liittymistä puoltaviksi syiksi nostetaan ulkoministeriön Nato-selvityksen perusteella Suomen kansainvälisten vaikutusmahdollisuuksien parantuminen, kriisinhallintatoiminnan yhtenäistäminen, jäsenyyden ennaltaehkäisevä ja turvallisuutta vahvistava vaikutus sekä turvatakuut. Lisäksi halutaan muistuttaa, että myös Naton jäsenenä Suomi päättäisi itse puolustuksensa keskeisistä periaatteista. Tällaista kannanottoa ei aikaisemmissa selonteissa esiinny. Toisaalta selonteossa muistutetaan, että mahdollinen jäsenyys velvoittaisi Suomea auttamaan muita jäsenmaita ja Naton jäsenenä Suomeen kohdistuisi muiden valtioiden taholta uudenlaisia poliittisia tavoitteita.¹³¹

Tekstissä mainitaan: ”Jäsenenä Suomi olisi mukana liittouman puolustussuunnittelussa ja puolustusmateriaaliyhteistyössä, mikä parantaisi Suomen puolustuskykyä ja yhteensopivuutta kansallisen puolustuksen, viranomaisyhteistyön ja kansainvälisen kriisinhallinnan tehtävissä.” Lisäksi todetaan: ”Nato-jäsenyys edistäisi lisäksi Suomen kansainvälistä pelastuspalveluyhteistyötä, vahvistaisi kansainvälisen avun vastaanottokykyä sekä hyödyntäisi Suomen puolustusteollisuutta.” Näiden perustelujen huomioon ottaminen on aiheellista, koska vastaavia syitä sotilasliittoon liittymiseksi ei aikaisemmissa selonteissa ole näin suoraan esitetty. Uusien liittymistä puoltavien argumenttien nostaminen virallisiin selvityksiin viestii valtion Nato-kannan muutoksista.¹³²

¹³⁰ Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko (2009) s.66.

¹³¹ Sama s.67.

¹³² Sama.

Näiden huomioiden perusteella vuoden 2009 selonteko on selkeästi enemmän Nato-jäsenyyden kannalla kuin sitä vastaan. Lisäksi tekstin sanavalinnat ja asioiden ilmaisutapa ovat jäsenyyttä puoltavia sekä aikaisempia selontekoja avoimempia, mikä saattaa johtua vuoden 2007 ulkoministeriön selvityksestä, jossa Nato virallisesti ensi kertaa riisuttiin kylmän sodan aikaisesta roolistaan ja sitä tarkasteltiin muuttuneen turvallisuusympäristön ja uusien uhkien näkökulmasta.

Avoimen, selkeitä perusteluja esittävän ja Nato-myönteisen esittämistyylin lisäksi vuoden 2009 selonteosta tekee mielenkiintoisen myös se, että siinä otetaan kantaa kansalaismielipiteen merkitykseen jäsenyydestä päätettäessä: ”On olemassa jatkossakin vahvoja perusteita harkita Suomen Nato-jäsenyyttä. Laaja poliittinen yhteisymmärrys on välttämätöntä ja kansalaismielipiteen huomioiminen tärkeää mahdollisesta jäsenyydestä päätettäessä.”¹³³ Aikaisempiin selontekoihin verrattuna vuoden 2009 selonteko on myös lähempänä Nato-keskustelun osapuolten tapaa esittää mielipiteitään. Aikaisemmissa selonteissa valtion virallisen Nato-kannan aistiminen vaatii rivien välistä lukemista ja tarkempaa analysointia. Vuoden 2009 selonteossa syyt liittymisen puolesta ja sitä vastaan esitetään selkeämmin ja ymmärrettävämmin.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Nato-keskustelun rakenne ja keskustelussa esiintyvien argumenttien yleisyys

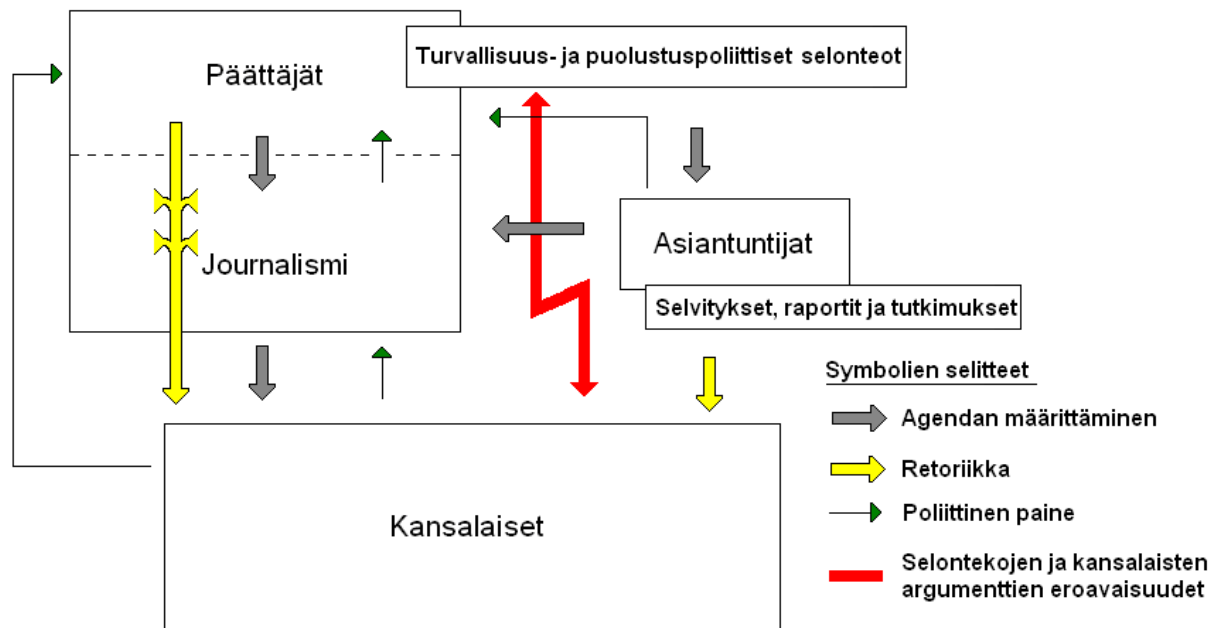
Rahkonen toteaa, ettei Nato-keskustelu ole yksittäisten toimijoiden ohjattavissa. Hänen mielestään keskustelua ohjaa politiikan kenttä, joka on vuorovaikutuksessa journalismin kentän kautta kansalaisiin. Rahkosen mukaan poliitikot hallitsevat sitä, miten paljon aihe on esillä julkisuudessa ja millaisia puheenaiheita siihen kytkeytyy.¹³⁴ Olen asiasta osittain samaa mieltä. Filosofian tohtori Risto E.J. Penttilä täydentää Rahkosen näkemystä osuvasti. Penttilä tarkastelee raportissaan keskustelun rakennetta toisesta näkökulmasta. Hän toteaa, että syyt Naton korkealle vastustukselle näytävät säilyvän muuttumattomina riippumatta siitä, kuinka paljon tietoa Natosta jaetaan. Mistä suomalaisten sitkeä jäsenyyden vastustaminen johtuu? Penttilän mielestä suomalaisten suhtautuminen Natoon määrittyy rationaalista ajattelua syvempien psykologisten prosessien ohjaamana.¹³⁵ Toisin sanoen kansalaisten mielipiteitä Nato-jäsenyydestä ei voi muuttaa esittämällä lukuja, joiden perusteella jäsenyys olisi Suomen

¹³³ Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko (2009) s.68.

¹³⁴ Rahkonen (2006) s.189.

¹³⁵ Penttilä (2008) s.60.

edun mukaista. Enemmistön saamiseksi jäsenyyden kannalle tulisi vaikuttaa kansalaisten asenteisiin ja arvoihin. Edellä mainittujen huomioiden sekä Rahkonen tutkimustulosten perusteella laadin kuvan, joka havainnollistaa Nato-keskustelun rakennetta.¹³⁶

Kuva 12. Nato-keskustelun rakenne.¹³⁷

Keskustelun rakennetta havainnollistavaa kuvaa tarkastelemalla huomaa, että päättäjät määrittävät kansallisen Nato-keskusteluun agendan, joka välittyy journalismin kentän kautta kansalaisten Nato-keskusteluun. Keltaiset nuolet kuvaavat sekä päättäjien että asiantuntijoiden keskustelun sisältämää retoriikkaa, jolla he pyrkivät vaikuttamaan suomalaisen enemmistön mielipiteisiin. Toisaalta kansalaiset saavat vaikutteita myös asiantuntijoiden selvitysten, raporttien ja tutkimusten kautta. Asiantuntijat, kansalaiset ja etenkin journalismi luovat keskustelun ja sen sisältämien argumenttien kautta päättäjiin poliittista painetta, jolla pyritään vaikuttamaan valtion viralliseen näkemykseen Nato-jäsenyyden tarpeesta. Punainen nuoli ilmentää turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen sekä kansalaisten Nato-keskustelun argumenttien eroavaisuuksia.

6.2 Nato-keskustelun osapuolet

Kuten aikaisemmin totesin, Nato-jäsenyydestä käytävä keskustelu on muuttunut viime vuosikymmenen aikana suhteellisen vähän. Pääosa argumenteista, joilla perusteltiin näkemyksiä jäsenyydestä kymmenen vuotta sitten, esiintyy keskustelussa myös tällä hetkellä.

¹³⁶ Rahkonen (2006) s.192.

¹³⁷ Sama.

Keskustelun osapuolet esittävät valikoituja ja arvolatautuneita argumenttejaan, jotka saattavat pitää paikkansa, mutta tukevat vain heidän omia näkemyksiään. Naton muuttunut rooli, Venäjän taloudellinen ja sotilaallinen vahvistuminen, Euroopan taloudellinen taantuma sekä puolustusmäärärahojen leikkaukset ovat tuoneet keskusteluun uusia vivahteita. Nämä argumenttiryhmät eivät ole kuitenkaan vaikuttaneet merkittävästi suomalaisten Nato-jäsenyyden vastustukseen. Forsberg toteaa osuvasti: ”Ratkaiseva tekijä Suomen Nato-jäsenyydestä keskusteltaessa on se, onko todistuksen taakka niillä, jotka kannattavat liittoutumattomuutta vai niillä, jotka puolustavat Nato-jäsenyyttä. Ne, jotka pitävät Nato-jäsenyyttä luonnollisena jatkeena Suomen EU-valinnalle ja läntiselle identiteetille, edellyttävät erityisiä perusteita liittoutumattomuudelle. Ne taas, jotka pitävät Suomen sotilaallista liittoutumattomuutta luonnollisena jatkeena Suomen puolueettomuuspolitiikalle, odottavat vahvoja argumentteja Nato-jäsenyyden tueksi.”¹³⁸

Kansalaisten keskuudessa jäsenyyttä tarkastellaan pääasiassa kansallisesta näkökulmasta. Asenteet ja olettamukset tuottavat keskusteluun ajoittain voimakkaita kannanottoja. Kansalaisten argumentteihin vaikuttaa selkeimmin Suomen ja Venäjän historia, etenkin kylmän sodan aika. Venäjää pidetään merkittävimpana Suomen turvallisuusympäristöön vaikuttavana tekijänä. Yleisönosastokirjoituksissa ja artikkeleissa, joissa pohditaan Suomen Nato-jäsenyyden tarpeellisuutta, yleisimmät syyt Suomen sotilaallisen liittoutumattomuuden puolesta ovat Venäjän sotilaallisen uhkan kasvaminen, itsenäisen päätösvallan säilyttäminen sekä puolustusbudjetin kasvu. Pääosa jäsenyyden puolesta esitetyistä argumenteista perustuu näkemykseen, jonka mukaan Suomen kansainväliset vaikutusmahdollisuudet parantuisivat ja Nato antaisi sotilaallisia turvatakuita Venäjän uhkaa vastaan. Keskustelun osapuolista kansalaisten kannanotot ovat tunne- ja arvolatautuneimpia. Syynä tähän saattaa olla se, että useimmat kannanotot esitetään sosiaalisessa mediassa, jossa nimettömänä esiintymällä vahvojen kannanottojen julkituonti on riskittömämpää ja helpompaa.

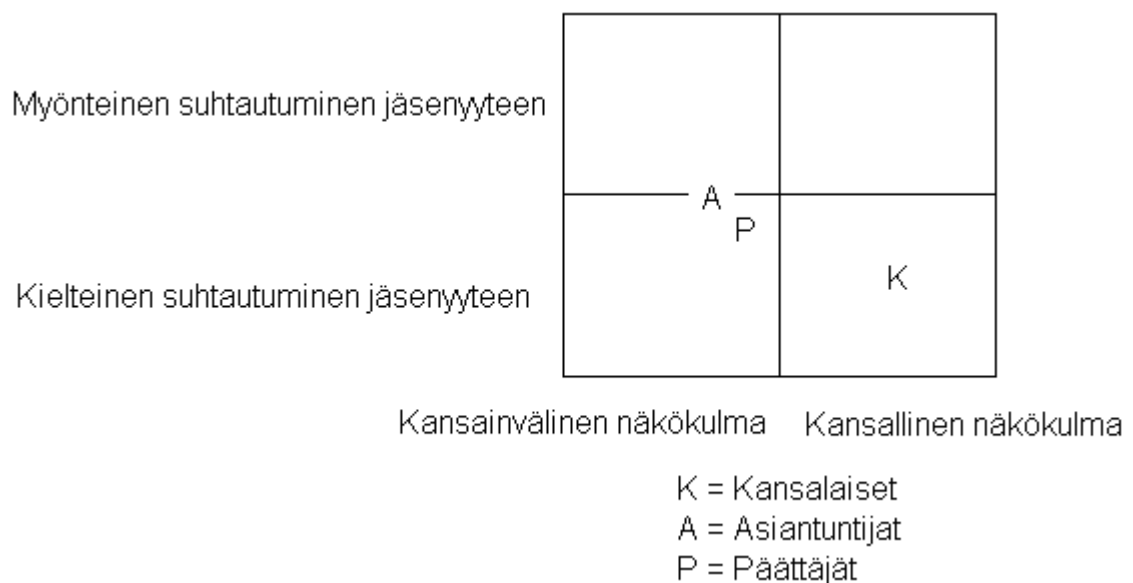
Päättäjille Nato-kysymys on ennen kaikkea poliittinen, koska heidän jäsenyyttä koskeviin lausuntoihin ja kannanottoihin liittyy usein sisä- ja ulkopoliittisia tavoitteita. Poliittisesti ja yhteiskunnallisesti tärkeässä asemassa olevien päättäjien jäsenyyttä kannattavat argumentit perustustuvat usein näkemykseen, jonka mukaan Suomen kansainväliset vaikutusmahdollisuudet parantuisivat jäsenyyden seurauksena. Jäsenyyttä vastustavat kannanotot pohjautuvat kylmän sodan aikana vallinneeseen ulkopoliittiseen toimintamalliin, jonka mukaan sotilaallinen liittoutumattomuus ja hyvien ulkopoliittisten suhteiden ylläpito ovat tehokkaimpia tapoja edistää Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittista toimintaympäristöä.

¹³⁸ <http://www.eva.fi/blogi/nato-ei-ole-akuuttihoitoa/1775/>.

Kansalaisten perusteluihin verrattuna päättäjien argumentit ovat tulkinnanvaraisempia ja ulkopoliittisesti hyväksyttävämpiä. Etenkin, jos arvostelun kohteena on Venäjä.

Asiantuntijoiden keskuudessa Suomen Nato-jäsenyyden tarvetta tarkastellaan pääsääntöisesti kansainvälisestä näkökulmasta. Vaikka harva asiantuntijoista on tehnyt Natoon liittyvää tutkimusta, monet heistä esittävät varsin laajakatseisia ja analyttisiä näkemyksiä jäsenyyden tarpeesta. Asiantuntijoiden keskuudessa argumentit perustuvat usein tutkimuksiin tai selvityksiin, mikä antaa heidän näkemyksilleen lisäarvoa etenkin sosiaalisessa mediassa. Asiantuntijoiden taustan huomioiminen on tärkeää, kun arvioi heidän näkemyksiään Nato-jäsenyydestä. Esimerkiksi Suomen Rauhanpuolustajat -nimiseen järjestöön kuuluva Elias Krohn tarkastelee Nato-jäsenyyttä eri näkökulmasta kuin Suomen Atlantti-seuran Olli Kivinen. Molemmat esittävät jäsenyyden tarpeesta ja tarpeettomuudesta johdonmukaisesti perusteltuja näkemyksiä. Asiantuntijoiden kannanottojen eroavaisuudet johtuvat pääasiassa erilaisista näkökulmista ja tulkinnoista. Lisäksi sekä liittymistä kannattavat että vastustavat näkemykset henkilöityvät usein muutamiin tutkijoihin, mikä luo haasteita yleisen asiantuntijamielipiteen muodostamiselle.

Olen edellä esittänyt johtopäätökset, kuinka Nato-kesustelun osapuolet suhtautuvat Suomen Nato-jäsenyyteen ja mistä näkökulmasta he tarkastelevat jäsenyyden tarpeellisuutta. Alla olevan kuvan tarkoitus on havainnollistaa näitä huomioita. Kuvaa tarkastelemalla herää tutkimusongelman kannalta keskeinen kysymys: Kuinka 2000-luvun aikana laaditut turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot sijoittuvat kyseiseen kuvaan?

Kuva 13. Arvio kansalaisten, asiantuntijoiden ja päättäjien suhtautumisesta Suomen Nato-jäsenyyteen.

Selontekojen suhdetta kansalaisten mielipiteisiin on vaikea muodostaa ilman arviota keskustelussa esiintyvien argumenttien yleisyyksistä. Oheinen taulukko kertoo, kuinka yleisiksi arvioin keskustelun osapuolten esittämät argumentit. Argumentit on jaoteltu jäsenyyttä vastustaviin ja kannattaviin kannanottoihin.

Osapuoli	Argumentti	Arvio yleisyydestä
Puolesta	Kansainväliset vaikutusmahdollisuudet parantuisivat	Erittäin yleinen
Puolesta	Turvatakuu Venäjän luomaa uhkaa vastaan	Erittäin yleinen
Puolesta	Jäsenyys vahvistaisi Suomen läntistä identiteettiä	Melko yleinen
Puolesta	Suomen kriisinhallintakyky kasvaisi	Melko yleinen
Puolesta	Suomi voisi säästää puolustusmenoissa	Erittäin harvinainen
Vastaan	Venäjän luoma uhka lisääntyisi	Erittäin yleinen
Vastaan	Puolustusbudjetti kasvaisi	Yleinen
Vastaan	Suomen tulisi pysyä suurvaltaristiriitojen ulkopuolella	Yleinen
Vastaan	Sotilaallinen liittoutumattomuus ja itsenäinen päätösvalta tulisi säilyttää	Yleinen
Vastaan	Terrorismin uhka Suomessa lisääntyisi	Melko harvinainen
Vastaan	Suomeen sijoitettaisiin ulkomaalaisia sotilaita ja tukikohtia	Melko harvinainen
Vastaan	Suomi joutuisi ydinisku-uhkan kohteeksi	Erittäin harvinainen

Kuva 14. Arvio Nato-keskustelussa esiintyvien argumenttien yleisyyksistä.

6.3 Turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen kannanotot Nato-jäsenyydestä

Vuoden 2001 selonteko käsittelee muihin selontekoihin verrattuna varovaisesti Suomen Nato-jäsenyyttä. Ilmiöön saattaa olla syynä useampi tekijä. Rahkonen toteaa väitöskirjassaan, että vuosina 2000–2003 vallinneen virallisen näkemyksen mukaan Suomi ottaisi kantaa Nato-jäsenyyteen vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon yhteydessä. Lisäksi hän toteaa, että Suomen hallitus huomautti usein, ettei keskustelua kannatta viedä liian pitkälle. 2000-luvun alkupuolella päättäjät ja poliitikot esittivät harvoin selvää kantaa Natomkysymykseen. Merkittävin syy tähän on Rahkonen mukaan vuoden 2003 eduskuntavaalit. Poliitikot eivät halunneet tehdä Natosta vaaliteemaa, koska jäsenyyden kannatus oli alhainen.¹³⁹ Selonteossa esitetyt syyt Suomen sotilaallisen liittoutumattomuuden jatkamiselle ovat pääsääntöisesti samoja, joita kansalaiset esittävät Nato-keskustelussa vastustaessaan

¹³⁹ Rahkonen (2006) s.144.

jäsenyyttä. Tämä huomio tukee johtopäätöstä, jonka mukaan vuoden 2001 selonteko on 2000-luvun aikana laadituista selonteista lähimpänä suomalaisten enemmistön jäsenyyttä koskevia mielipiteitä.

Vuoden 2004 selonteossa esiintyy useita syitä, joita myös Nato-keskustelun jäsenyyttä kannattavat osapuolet käyttävät argumentoinnissaan. Nato-jäsenyys nähdään tarpeellisena läntisen identiteetin vahvistajana ja tehokkaana vaikutuskanavana. Etenkin asiantuntijoiden ja joidenkin päättäjien keskuudessa Nato-jäsenyys on koettu tarpeelliseksi, koska se parantaisi Suomen kansainvälisiä vaikutusmahdollisuuksia. Vuoden 2004 selonteko ottaa vuoden 2001 selontekoon verrattuna selkeämmin kantaa Naton muuttuneeseen rooliin. Nato koetaan ennen kaikkea kriisinhallintajärjestönä ja merkittävänä vaikutuskanavana. Myös päättäjien keskuudessa Naton kannatus on perustunut vastaaviin näkemyksiin. Toisaalta selonteossa mainitaan, että Suomi kehittää edelleen puolustustaan sotilaallisesti liittoutumattomana maana. Selonteosta ei myöskään käy selvästi ilmi, onko Suomi tulevaisuudessa hakemassa Nato-jäsenyyttä. Tekstissä korostetaan monimuotoisen kansainvälisen yhteistyön merkitystä, mutta syitä varsinaisen jäsenyyden hakemiseen esitetään vähän verrattuna vuoden 2009 selontekoon.

Muihin tarkastelemiini selontekoihin verrattuna vuoden 2009 selonteko suhtautuu Nato-jäsenyyteen selkeästi myönteisemmin. Mistä ilmiö johtuu? Arvioni mukaan vuonna 2007 ilmestyneet Ulkopoliittikan instituutin Nato-jäsenyyttä käsittelevä raportti ja suurlähettiläs Antti Sierlan Nato-selvitys ovat vaikuttaneet valtion viralliseen näkemykseen jäsenyyden tarpeesta. Raportit vastaavat moniin suomalaisia arveluttaviin kysymyksiin. On selvää, että Natoon liittyy yhä monia kysymyksiä, mutta näiden teosten ansiosta Nato riisuttiin kylmän sodan aikaisesta roolistaan ja jäsenyyttä ryhdyttiin arvioimaan päivitettyjen tietojen pohjalta.

Vuoden 2009 selonteko on tutkimuksen selonteista lähimpänä päättäjien ja asiantuntijoiden argumentteja Nato-jäsenyydestä, mutta se ei täsmää suomalaisen enemmistön näkemyksiin jäsenyyden tarpeesta. Selonteossa tärkeimmiksi liittymistä puoltaviksi syiksi nostetaan ulkoministeriön Nato-selvityksen perusteella Suomen kansainvälisten vaikutusmahdollisuuksien parantuminen, kriisinhallintatoiminnan yhtenäistäminen, jäsenyyden ennaltaehkäisevä ja turvallisuutta vahvistava vaikutus sekä turvatakuut. Vuoden 2009 selonteko on enemmän Nato-jäsenyyden kannalla kuin sitä vastaan. Lisäksi tekstin sanavalinnat ja asioiden ilmaisutapa ovat jäsenyyttä puoltavia sekä aikaisempia selontekoja avoimempia. Avoimen, selkeitä perusteluja esittävän ja Nato-myönteisen esittämistyylin lisäksi vuoden 2009 selonteko on lähempänä Nato-keskustelun osapuolten

argumentointityyliä. Vuoden 2009 selonteossa syyt liittymisen puolesta ja sitä vastaan esitetään selkeämmin ja ymmärrettävämmin. Toisaalta presidentti Tarja Halonen muistuttaa Uuden Suomen uutisessa, että ”turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon muotoilu Suomen Nato-suhteesta ei tuo jäsenyyttä yhtään lähemmäksi tai siirrä sitä kauemmaksi.”¹⁴⁰

Näiden päätelmien perusteella olen sijoittanut tutkimuksen kohteena olleet turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot aikaisemmin esitettyyn kuvaan, jossa arvioin kansalaisten, asiantuntijoiden ja päättäjien suhtautumista Suomen Nato-jäsenyyteen. Alla oleva kuva havainnollistaa, kuinka arvioin turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen suhtautumisen Nato-jäsenyyteen.

Myönteinen suhtautuminen jäsenyyteen	-09	
Kielteinen suhtautuminen jäsenyyteen	-04	-01
	Kansainvälisen näkökulman korostaminen	Kansallisen näkökulman korostaminen

-01 = Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko vuodelta 2001

-04 = Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko vuodelta 2004

-09 = Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko vuodelta 2009

Kuva 15. Arvio turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen suhtautumisesta Suomen Nato-jäsenyyteen.

Nato-keskustelun osapuolet perustelevat jäsenyyden tarvetta ja tarpeettomuutta samoilla aihealueilla. Argumenttien eroavaisuudet johtuvat erilaisista näkökulmista ja korostuksista. Tarkastelemissani selonteissa jäsenyyttä arvioidaan pääasiassa Suomen ja Venäjän suhteiden perusteella. Venäjän luoma uhka esiintyy niin keskustelun osapuolten kuin selontekojen argumentoinnissa. Toisaalta vuoden 2009 selonteko korostaa aikaisempia selontekoja enemmän kansainvälisen yhteistoiminnan ja kriisinhallinnan merkitystä. Argumenttien esittäminen selonteissa on hillittyä, kun taas Nato-keskustelussa etenkin kansalaiset esittävät kärjistettyjä näkemyksiä. 2000-luvun aikana turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen linja on muuttunut Nato-jäsenyyttä kannattavampaan suuntaan, kun taas kansalaisten

¹⁴⁰ <http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/49002-halonen-nato-yhta-kaukana-kuin-ennenkin>.

vastustus on säilynyt samana koko ajan. Mikä selittää tämän ilmiön? Onko suomalaisten Nato-jäsenyys loppujen lopuksi identiteettikysymys?

Vastaus on kyllä. Teoria ei tuo vastausta Nato-kysymykseen, koska suomalaisten mielipiteitä Natosta ei todennäköisesti voi muuttaa rationaalisesti sotilaallisia uhkia ja puolustusmahdollisuuksia vertailemalla. Risto E.J. Penttilä havainnollistaa identiteettikysymykseen liittyvää problematiikkaa: ”Ne, jotka kannattivat Nato-jäsenyyttä, näkivät Suomen osana demokraattisten länsimaitten joukkoa. Ne, jotka vastustivat Nato-jäsenyyttä, näkivät Suomen erityistapauksena: geopolittisesti ja historiallisesti erityisenä poikkeustapauksena, jolla oli oma historia ja oma tulevaisuutensa. Harva kielsi Suomen olevan osa länttä. Kysymys oli vain siitä, olimmeko luonnollinen osa sitä vai erityistapaus.”¹⁴¹ Komentaja Jyrki Bernerin näkemys tukee johtopäätöstäni: ”Jos Nato muuntuu tavanomaisesta sotilasliitosta yhä enemmän kansainvälisten sopimusten valvojaksi ja lähialueiden vakauden takaajaksi, Suomelta ei tulevaisuudessa välttämättä kysytä, olemmeko sotilasliiton jäsen vai emme. Meiltä kysytään sitä, kannammeko oman osamme vastuusta Euroopan turvallisuuden hyväksi.”¹⁴²

6.4 Lopuksi

Poliittisen kentän ja sosiaalisen median päällekkäisyys osoittautui tutkimuksen edetessä haasteelliseksi. Kattavamman käsityksen saamiseksi olisi argumenttien konteksti pitänyt tuoda laajemmin esille, mikä ei kuitenkaan ollut tälle tutkimukselle asetettujen tavoitteiden ja rajausten puitteissa mahdollista. Näin ollen jatkotutkimuksen kannalta mielenkiintoisia kohteita ovat Nato-jäsenyyden keskustelukenttien laajempi ja yksityiskohtaisempi analysointi ja mahdollisesti keskustelun eri tasojen tarkempi vertailu. Tutkimustyön edetessä mielenkiintoni heräsi myös keskustelun osapuolien käyttämää retoriikkaa kohtaan. Nato-keskustelu on paljon muuta kuin argumenttien esittämistä. Suomalaiseen Nato-keskusteluun liittyy huomattava määrä erilaisia arvoja, asenteita, olettamuksia, poliittisia tavoitteita ja ennen kaikkea runsaasti mielenkiintoista retoriikkaa. Suomen Nato-jäsenyys ja siihen liittyvä keskustelu tarjoaa siten useita mielenkiintoisia jatkotutkimusaiheita.

¹⁴¹ Penttilä (2008) s.15.

¹⁴² Berner (2003) s.157.

LÄHTEET

Painetut lähteet

Berner, Jyrki. *Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliitiikan linjaukset*. Toimittanut Pekka Visuri. 2. täydennetty painos, Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu. 2003

Ervasti, Pekka ja Laakso, Jaakko. *Karhun naapurista Naton kainaloon*. WSOY. WS Bookwell Oy. Juva. 2001

Forsberg, Tuomas. *Nato-kirja*. Gummerus Kustannus Oy. Jyväskylä. 2002

Hägglund, Gustav. *Suomen puolustus*. Ulla Appelsin. Ajatus kirjat. Helsinki. 2001

Kiuru, Jukka. *Puolesta ja vastaan- Suomen Nato-keskustelun argumentit vuosina 1996-1999*. Kadettitutkielma, Maanpuolustuskorkeakoulu, 83. kadettikurssi. 2000

Kivinen, Olli. *Nato ilman tunteilua*. Suomen Atlantti-seura. Taloustieto Oy. Yliopistopaino. 2007

Krohn, Elias. *51 hyvää syytä sanoa Natolle kiitos ei*. Suomen Rauhanpuolustajat. Otava. Keuruu. 2003

Limnell, Jarno. *Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos, Julkaisusarja 1, Edita Prima Oy, Helsinki. 2009

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta. *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. Mielipidetutkimuksia vuosilta 2002–2011

Martin, Pekka. *Euroarmeija, Nato vai itsenäinen puolustus*. Suomen Rauhanpuolustajat. Gummerus kirjapaino. Jyväskylä. 2004

Patomäki, Heikki. *Kohti imperiaalista maailmanjärjestystä?* Kirjasta Suomi ja Nato - Eurooppalaisia näkökulmia sotilasliitosta. Toimittanut Markku Kangaspuro ja Teemu Matinpuro. Suomen Rauhanpuolustajat. Dark Oy. Vantaa. 2003

Peltoniemi, Rainer. *Suomen puolustusjärjestelmän ydinsaamisalueet ja niiden muutoshaasteet mahdollisessa Nato-jäsenyydessä.* Väitöskirja. Teknillinen korkeakoulu. Tuotantotalouden osasto. Julkaisusarja 2. Tutkimuksia No 17. Edita Prima Oy Helsinki. 2007

Penttilä, E.J. Risto. *Suomen ulkopolitiikan idea.* EVA. Helsinki. 2008

Puolustusministeriö. *Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2009.* Valtioneuvoston selonteko VNS x/2009. Helsinki. 2009

Puolustusministeriö. *Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2004.* Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004. Helsinki. 2004

Puolustusministeriö. *Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2001.* Valtioneuvoston selonteko VNS 2/2001. Helsinki. 2001

Puolustusministeriö. PLM-selvitys. *Mahdollisen sotilaallisen liittoutumisen vaikutukset Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseksi ja puolustushallinnolle.* Helsinki. 2004

Pursiainen, Christer & Saari, Sinikukka. *Et tu Brute! Suomen Nato-optio ja Venäjä.* Ulkopoliittinen instituutti. Helsinki. 2002

Rahkonen, Juho. *Journalismin taistelukenttä: Suomen Nato-jäsenyydestä käyty julkinen keskustelu 2003–2004.* Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampereen yliopistopaino Oy. Tampere. 2006

Salonius-Pasternak, Charly. *Joidenkin puolustamisesta monen turvaamisesta - Naton tie puolustusliitosta turvallisuusmanageriksi.* Ulkopoliittinen instituutti. Espoo. 2007

Sotilasaikakauslehti. 10/2002. Upseeriliitto. Helsinki

Sierla, Antti. *Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutukset.* Nato-selvitys. Ulkoasianministeriö. 2007

Internet-lähteet

<http://naskinen.blogspot.com/2010/10/pekka-visuri-lahdessa-suomen-ei-pida.html> Viitattu 3.1.2012 klo. 21.44

<http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/49002-halonen-nato-yhta-kaukana-kuin-ennenkin> Viitattu 3.1.2012 klo. 20.50.

<http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Puheloinen+Varuskuntien+lakkauttamisesta+ei+ole+listaa/1135269027184> Viitattu 3.9.2011 klo. 11.26.

<http://www.defmin.fi/?s=122> Viitattu 28.8.2011 klo. 10.25

http://yle.fi/uutiset/talous_ja_politiikka/2011/08/sss_wallin_uskoo_saastojen_lisaavan_syita_liittya_natoon_2777734.html Viitattu 23.8.2011 klo. 19.55 (Salon Seudun Sanomat).

<http://marttikorhonen.vas.fi/2004/03/26/liittoutumattomuudesta-pidettava-kiinni/> Viitattu 23.8.2011 klo. 19.41

<http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/2007/04/522422/hakamies-nato-jasenyyys-suomen-etu> Viitattu 23.8.2011 klo. 19.03

<http://www.eva.fi/blogi/nato-ei-ole-akuuttihoitoa/1775/> Viitattu 17.8.2011 klo. 15.33 (Suomen Kuvalehti No. 47)

<http://www.lausti.com/articles/international/lindh.html> Viitattu 15.8.2011 klo. 14.09 (Helsingin Sanomat 5.10.2003).

<http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/2002/09/131616/enestam-suomi-menossa-kohti-nato-jasenyytta> Viitattu 13.8.2011 klo. 13.52

<http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/venaja-tuo-uusimpia-ohjuksiaan-suomen-rajalle-nato-luokittelee-joukkotuhuoseksi> Viitattu 13.5.2011 klo. 12.25

http://www.defmin.fi/index.phtml?1250_m=1315&1250_o=40&s=283 Viitattu 11.5.2011 klo. 14.38

<http://www.sss.fi/mielipiteet/paakirjoitus/209792.html> Viitattu 11.5.2011 klo. 13.07

<http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/tutkijan-kova-vaite-suomen-armeija-on-heikompi-kuin-ennen-talvisotaa> Viitattu 11.5.2011 klo. 12.51

<http://suomenkuvalehti.fi/blogit/polkomfi/nato-pura-ja-kokoa> Viitattu 10.5.2011 klo. 18.52

http://www.iltalehti.fi/uutiset/2011011413010126_uu.shtml Viitattu 6.5.2011 klo. 10.42.

<http://www.lausti.com/articles/Nato/jakobson.html> Viitattu 5.5.2011 klo. 16.55. (Helsingin Sanomat 14.11.2003)

<http://formin.finland.fi/Public/Print.aspx?contentid=61302&nodeid=15554&culture=fi-FI&contentlan=1> Viitattu 29.4.2011 klo. 12.42.